

Praha & EU: Investujeme do vaší budoucnosti
Evropský sociální fond

Přehled dějin evropského umění

Evropské umění první poloviny 20. století I.

Přednášející: prof. PhDr. Vojtěch Lahoda, CSc.

Evropské umění první poloviny 20. století I. Fauvismus, expresionismus, dada a futurismus

Předpoklady expresionismu a fauvismu

Edvard Munch, Výkřik (1893) – psychická rezonance panické hrůzy se odráží v úzkostné, energickými vlnami drásané „krvavé“ krajině – úzkost osobní, existenciální a úzkost krajiny. Psychické stavy osobní jsou reflektovány v krajině a vice versa.

Expresivní poloha v Cézannově tvorbě.

Extaticnost a posedlá snaha o vyjádření psychických pocitů u Vincenta van Gogha.

Fauvismus

„Les Fauves“ – šelmy, 1905 výstava malířů v Podzimním salónu – kritik Louis Vauxcelles – „Donatello mezi šelmami“ – jediný klasický nevýznamný sochař mezi mladými „divokými“ – fauvisty.

Henri Matisse, Albert Marquet, André Derain, Maurice de Vlaminck, Othon Friesz, Henri-Charles Manguin, Charles Samoin, Jean Puy, Louis Valtat, Georges Rouault

Henri Matisse

Přepych, klid a rozkoš (1904-1905) – radost ze života, veselá arkádie, stupňovaná barevnost, slunce, plen-air, barva vyjadřuje prostor, čisté barvy

Kontrast barev, alogické kladení barev – zelená, žlutá, modrá v obličejích

Dramatičnost a senzualita ve spojení se smyslem pro dekorativnost. 1910-11 – vliv islámského umění - Matisse v Maroku – obdiv pro dekorativní schopnosti islámského umění

Exotismus – viz. severní Afrika, islámský Orient, zájem o sochařství černošských národů, ale také např. cikánka Tanec (1909) hudební motiv, arabeska, paralela hudebního rytmu a figurativní arabesky, malba podobně jako hudba má uklidňovat, má být lenoškou

André Derain, Tři akty, 1906

Akty chlapců v přírodě – barevné fleky – motiv „zrození“ (jaro) přírody, chlapci – puberta: zrod nového stylu: barevné férie fauvismu.

Fauvisté podobně jako impresionisté – záliby v maríny, slunce, jih

Maurice de Vlaminck

Pouliční houslista, zemědělec, autor románů, profesionální cyklista

Malíř instinktu

Kees van Dongen

Holandan, fauvismus versus symbolismus (femme fatale) – melancholická nota

Georges Rouault

Vymyká se fauvistům, malíř zla v člověku, bídy a zkázy, temná stránka

Ve třicátých letech náboženská tematika

Expresionismus

Termín, prvně použil Antonín Matějček 1910 v katalogu výstavy pařížských Nezávislých, označoval tím francouzskou malbu

V německém prostředí termín používán až během a po 1. světové válce

Často se jím chápalo moderní umění obecně

Umění založeném na úzkostném psychickém zdůraznění pocitů autora, evokovaném vesměs čistými, jasnými a někdy až jedovatými barvami a zkratovitou figurativní formou

Německo

Drážďany - Die Brücke (Most) 1905 – 1913

Fritz Bleyl, Erich Heckel, Ernst Ludwig Kirchner a Karl Schmidt Rottluff

Vyjádřit tíseň, úzkost a psychické tenze ostrými barvami, tvarovou zkratkou, úsečným malířským rukopisem

Emil Nolde

Člen skupiny jen dva a půl roku

Náboženské obrazy

Prudké barbarství

Barva ohlašuje štěstí, lásku, vášně, duši, krev i smrt. Vlastní život barev.

Ernst Ludwig Kirchner

Tematika expresionistů: metropolis s prostory zábavy (nevěstinec, kabarety, varieté, cirkus)

Městská ulice s tramvají a davem

Během a po první světové válce – válečný invalida

Dřevěné sochy – vliv sochařství afrického a oceánského

Max Pechstein

Grafika, zejména dřevořez

Metafora krystalu – Erich Heckel, Bruno Taut

Krystal jako symbol nejvyšší duchovnosti

Motiv katastrofy a krize – před první světovou válkou – apokalyptické vize (Ludwig Meidner)

Max Beckmann

Expresionismus druhé generace, vrchol během a po 1. světové válce

První světová válka – narukoval – nervový otřes

hrůzyplná imaginace, sociální kritika

Mezi kubismem a primitivismem

Mnichov

Der Blaue Reiter (Modrý jezdec), 1911-1914

Vasilij Kandinskij, Franz Marc, August Macke, Alexej von Jawlenskij, Marianne von Werefkin, Gabriele Münterová, Lyonel Feininger, Albert Bloch, Paul Klee

Vasilij Kandinskij

Zkušenost s dekorativními principy v ruském lidovém a tradičním umění, zájem o etnografii, expedice do severních oblastí Ruska

Barva by měla mít přímý vliv na duši, jako hudba. Paralela k hudbě – hudbu není možné popsat – stejně nepopisné by mělo být malířství

Hudební názvy: Improvizace – Kompozice - Imprese

Od barevného exotismu Orientu k levitujícím formám, často s biblickými náměty, až k opuštění figury a předmětu v obraze.

Malířské tvary – paralela písma

Franz Marc

Ošklivost lidí versus krása a čistota zvířat

Zvíře – univerzální forma – sen o čistším světě

Padl na frontě první světové války

Paul Klee

Sjednocování protikladů – mystika a logika, poezie a matematika, den a noc, svět a podsvětí

Umělec je spíše učenec, básník, přírodovědec, filosof

Malířství jako soustava znaků (písmo)

Rakousko

Oskar Kokoschka

Psychická introspekce

Hrůza a marnost existence

Portréty

Egon Schiele

Rozpad secesního ornamentu do neklidné expresivní formy

Mrtvá města – Český Krumlov

Akty žen a dívek

Erotické a pornografické kresby dívek – souzen a vězněn

Richard Gerstl

„rakouský van Gogh“

Skončil sebevraždou roku 1908

Divoké mestické portréty a krajiny

Dada

1916 Cabaret Voltaire, Curych

Hugo Ball, Tristan Tzara, Hans Arp, Marcel Janco

Proti „rozumu“ a „logice“ buržoasní kapitalistické společnosti

Principy aktivismu, intervence do společnosti, šokující gesto

Chaos, iracionalita, anti-umění

Marcel Janco: ztráta důvěry v kulturu, vše musí být zbořeno a vybudováno na čistém stole

1916 Ball recitoval první manifesto

1917 Tzara recitoval druhé manifesto

1918 Francis Picabia, vydavatel časopisu 391 navštívil Curych, odtud do USA

Další centrum dada – New York: Picabia, Man Ray a Marcel Duchamp

Berlín

Revoluční akcent dada, kritika politiky v důsledku vzniku 1. světové války, antiměšťácké a antiburžoazní
Politická aktivita, řada umělců komunisty
Technika fotomontáže

Georg Grosz, Wieland Herzfeld, John Heartfield

Raoul Hausmann

První mezinárodní výstava Dada- Messe Berlín 1920, asamblážová instalace, koláž

Hannah Höchová – koláže, protiklad fragmentů afrického (černošského) těla a evropského (árijského) – kritika
nacistické koncepce čisté árijské rasy

Hannover

Kurt Schwitters

Koncepce Merz – Merzbild

Náhodné objevení slova Merz vystřížením z novin s nápisem Commerzbank

Koláže – kumulace osobních vzpomínek, lístky, vzpomínky apod.

Kolín nad Rýnem

Max Ernst

Futurismus

1909 Futuristický manifest v pařížském listu Le Figaro Filippo Tommaso Marinetti

Proti tradici a historii, umění by mělo být nasycené současností

krása dynamiky, rychlosti, adorace odvahy a revolty

ideál mládí a síly

Nacionalismus – regenerace života znamená znovuoobnovení slávy Itálie

Adorace války, „jediné světové hygieny“, patriotismu, militarismu, destruktivního gesta těch, co přinášejí svobodu (t. futuristů)

1910 manifest malířů: Carra, Boccioni, Russolo, Severini, Balla

Zobrazení pohybu, rychlosti, simultaneita dojmů

Komplexnost moderního světa

„univerzální dynamismus“: prvky v realitě nejsou samostatné, jsou navzájem propojeny a jsou propojeny s okolím. Realita jako univerzální dynamika a prostupnost forem

Způsob ztvárnění simultaneity tradiční, neoimpresionistická malba, technika divizionismu (dělené bodové malby)

„silové linie“ (energetické linie) výrazem futuristického univerzálního dynamizmu – akční a dynamický charakter malby

Témata: moderní svět metropole, hluk, ruch, automobilismus, letectví

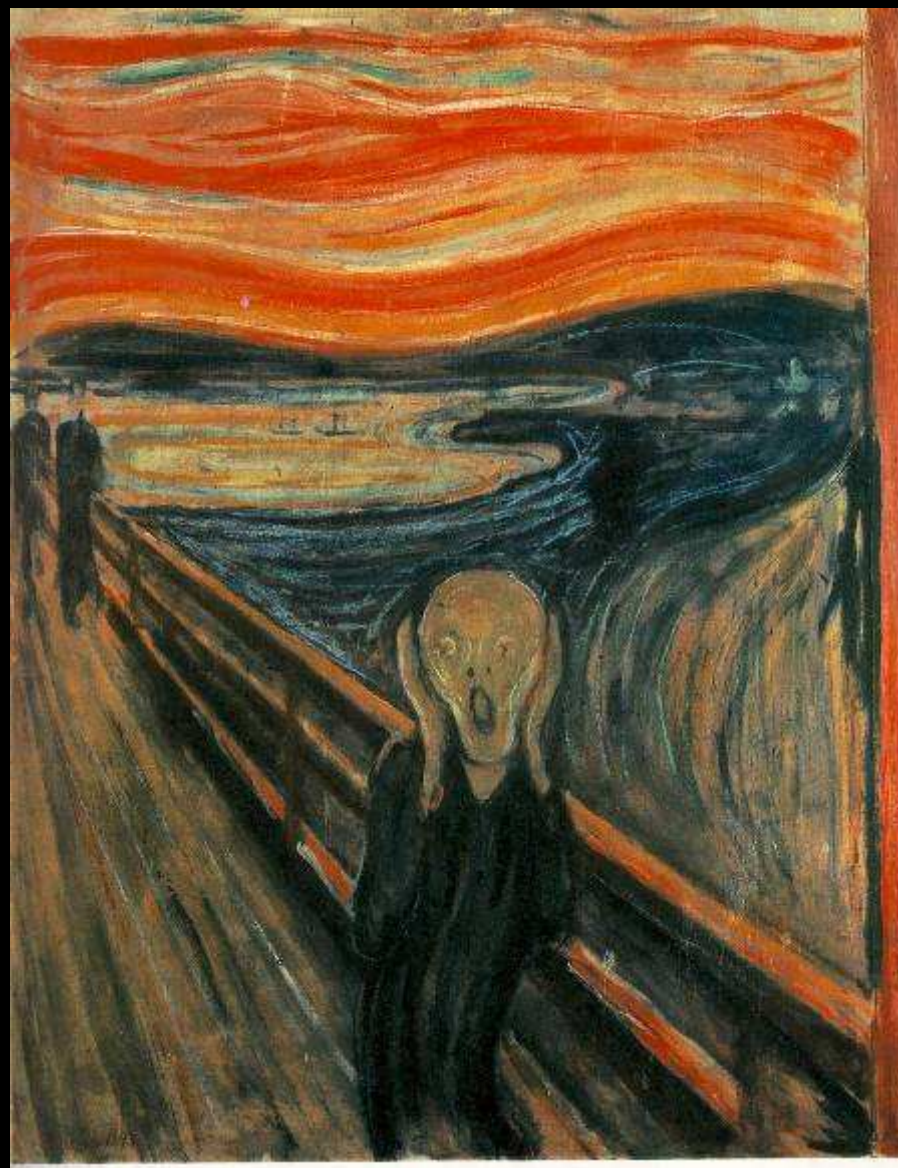
1912 futuristický manifest architektů

Architekt Antonio Sant'Elia kresby a návrhy pro La Città Nuova (Nové město) (1912–1914). Sant'Elia zabit v první světové válce, Město jako účinná, přesně pracující stroj, skulpturální kvalita architektury

Literatura:

- Foster, Hal et al., *Umění po roce 1900*. Bratislava Praha 2007
- Martinová, Sylvia, *Futurismus*. Taschen 2007
- Elger, Dietmar, *Dadaismus*. Taschen 2005
- Walter, I.F. ed., *Umění 20. století*, I. díl, Bratislava 2004
- Steiner, Reinhardt, Egon Schiele. Taschen 2003
- Dempseyová, Amy, *Umělecké styly, školy a hnutí*. Bratislava Praha 2002
- Whitfield, Satan, *Fauvism*. London: *Thames and Hudson* 1991
- Kroutvor, Josef, *Egon Schiele*. Praha 1991
- Lamač, Miroslav, *Myšlenky moderních malířů*. Praha 1989
- Tomeš, J.M., *Oskar Kokoschka*. Praha 1988
- Gordon, Donald E., *Expressionism: Art And Idea*. New Haven 1987
- Dube, Wolf – Dieter, *The Expressionists*. New York: *Thames and Hudson*, 1985
- Kundera, Ludvík, *Dada*. Jazzová sekce Praha 1983
- Kallir, Jane, *Austrian Expressionism*. New York 1981
- Richter, Hans, *Dada: Art and Anti-Art*. New York: *Thames and Hudson*, 1964

Edvard Munch, Výkřik, 1893

Paul Cézanne, Tři koupající se ženy, c. 1875-1877

Vincent van Gogh, Kavárna v Arles,
1888

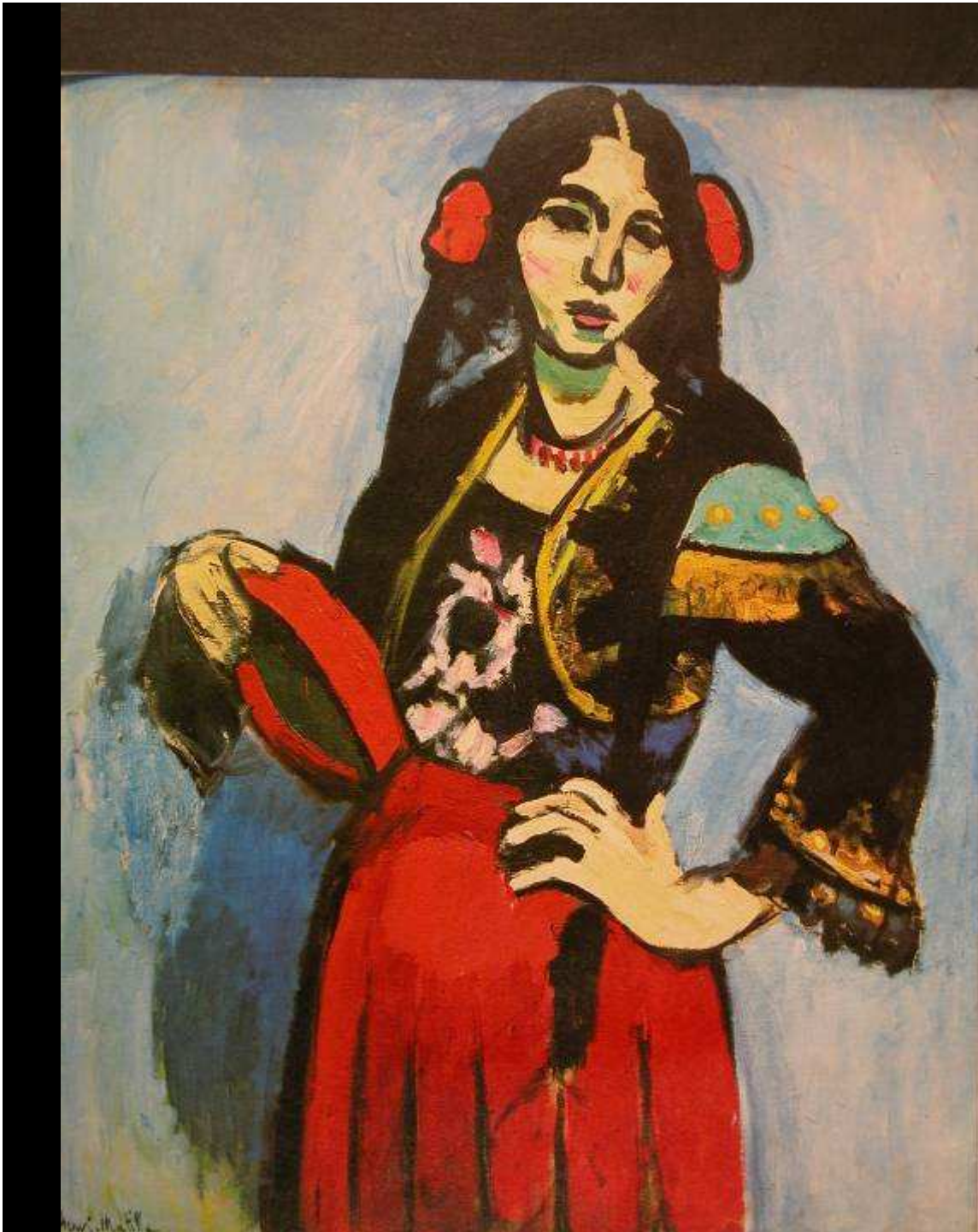
Vincent van Gogh, Eugene Boch,
1888

Henri Matisse,
Zelený pruh,
1905

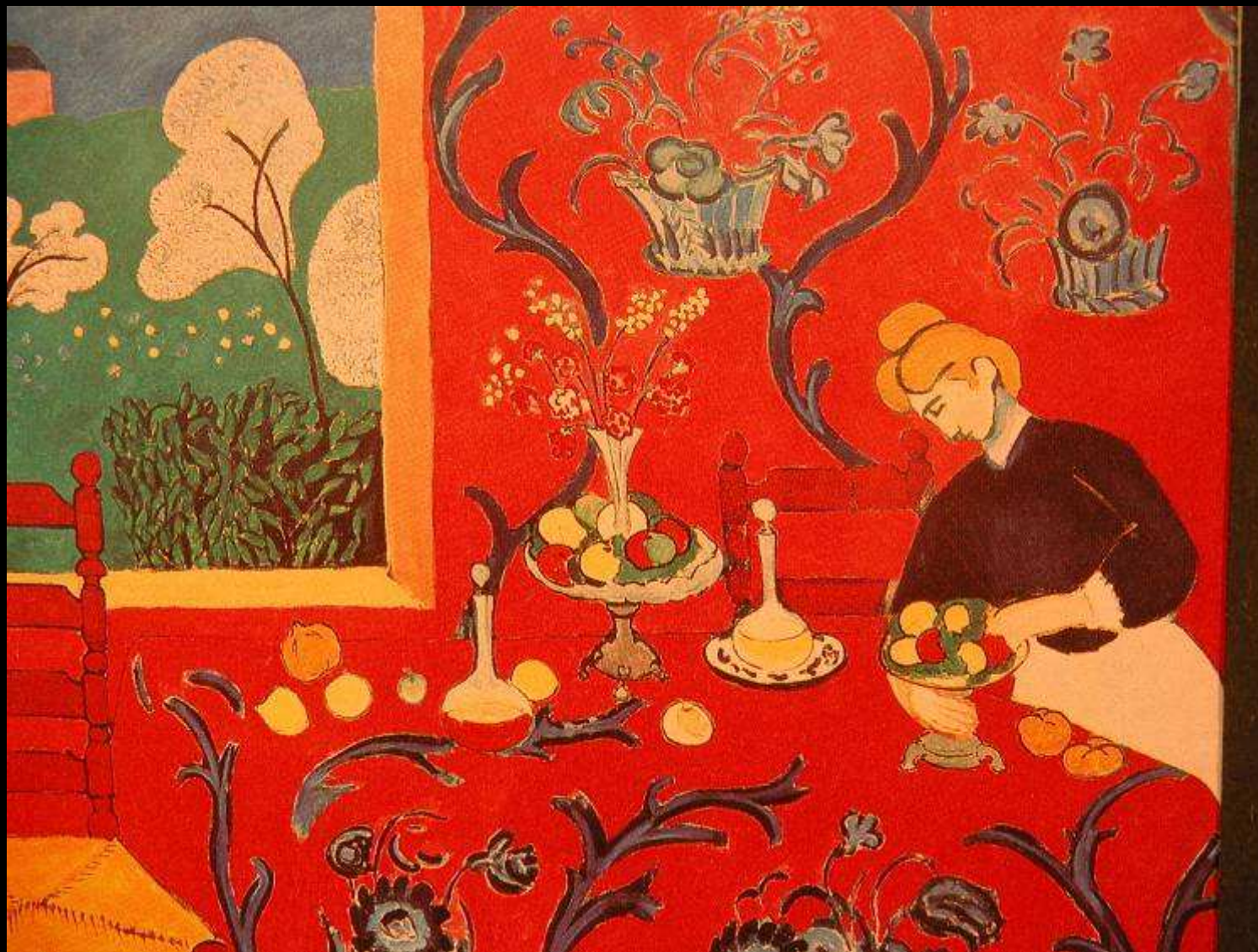

Henri Matisse, Přepych, klid a rozkoš, 1904-1905

Henri Matisse,
Španělka
s tamburínou,
1909

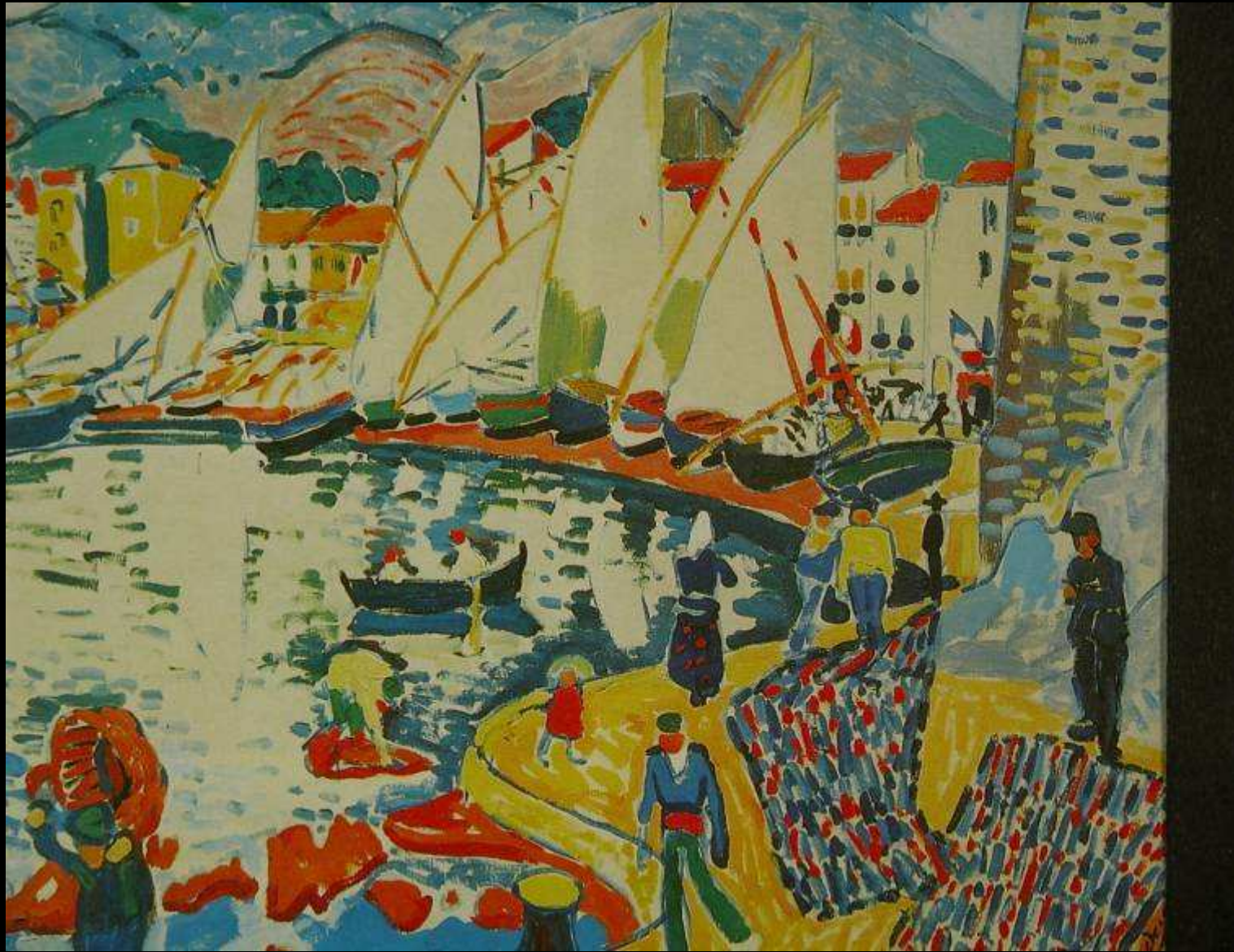
Henri Matisse, Harmonie v červené, 1908

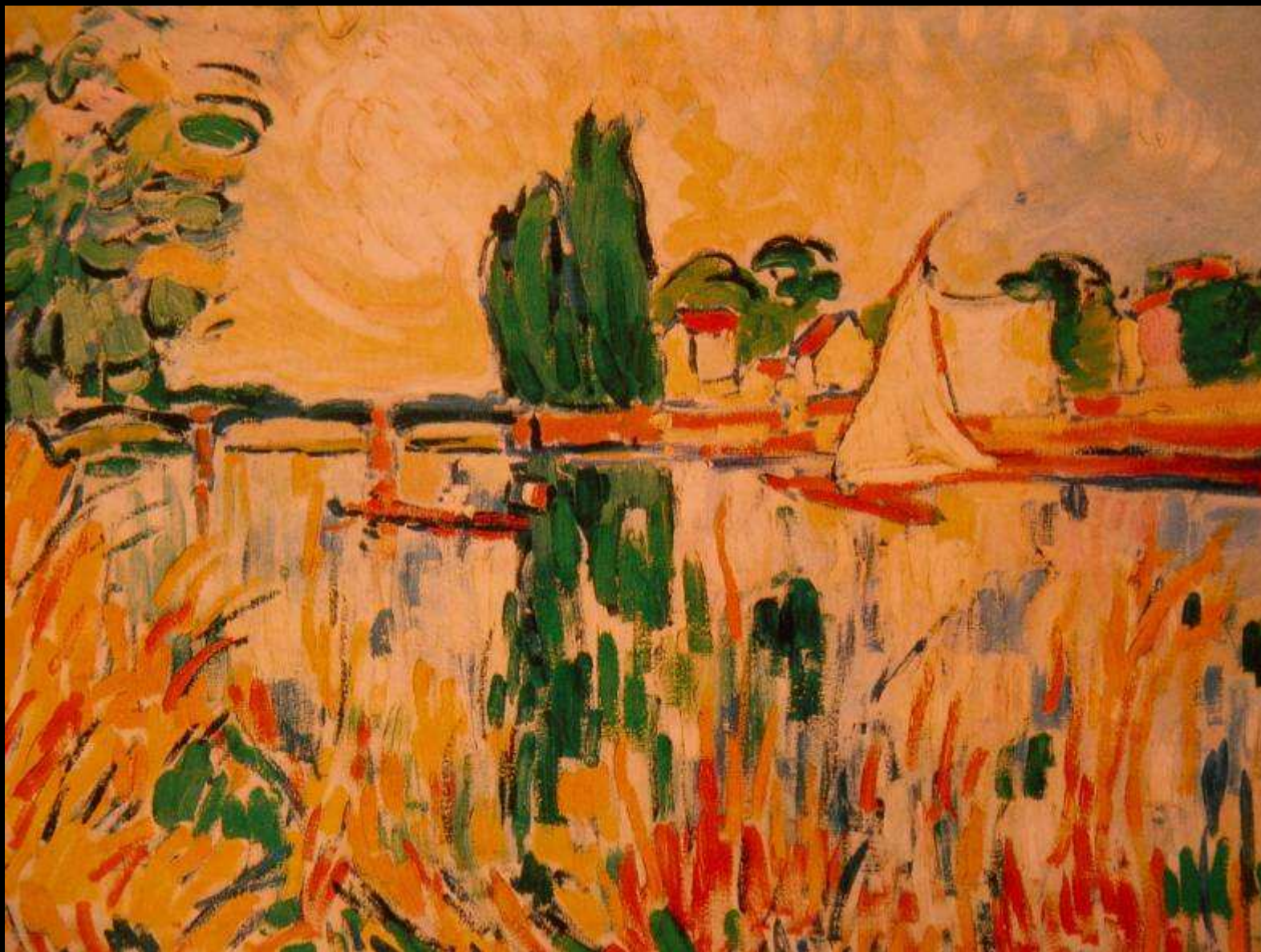
Henri Matisse, *Tanec*, 1909-1910

André Derain, Tři akty, 1906

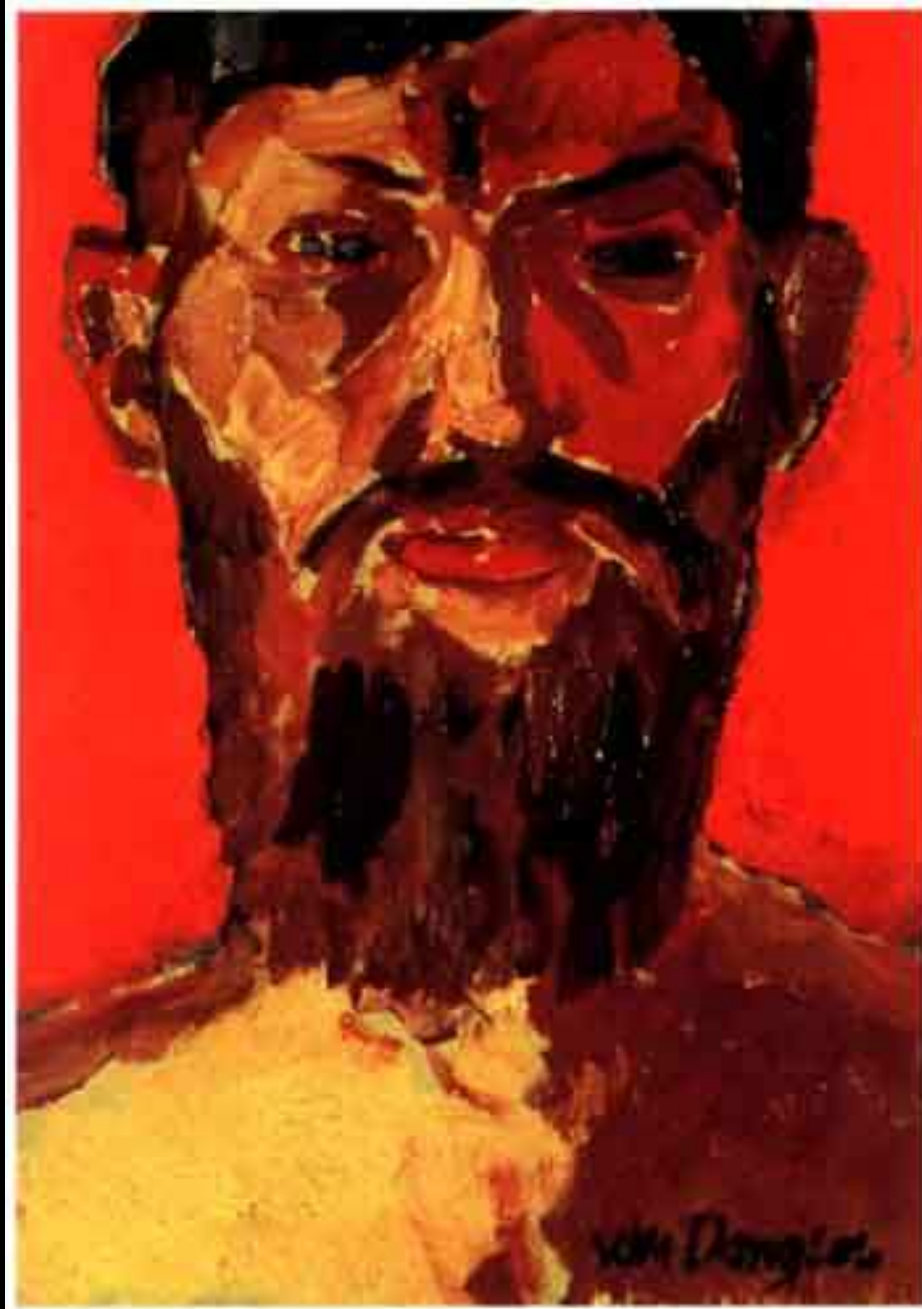
André Derain, Suché plachty, 1905

Maurice de Vlaminck, Plachetnice na Seine, 1906

Maurice de Vlaminck, Restaurant de la Machine
v Bougival, 1905

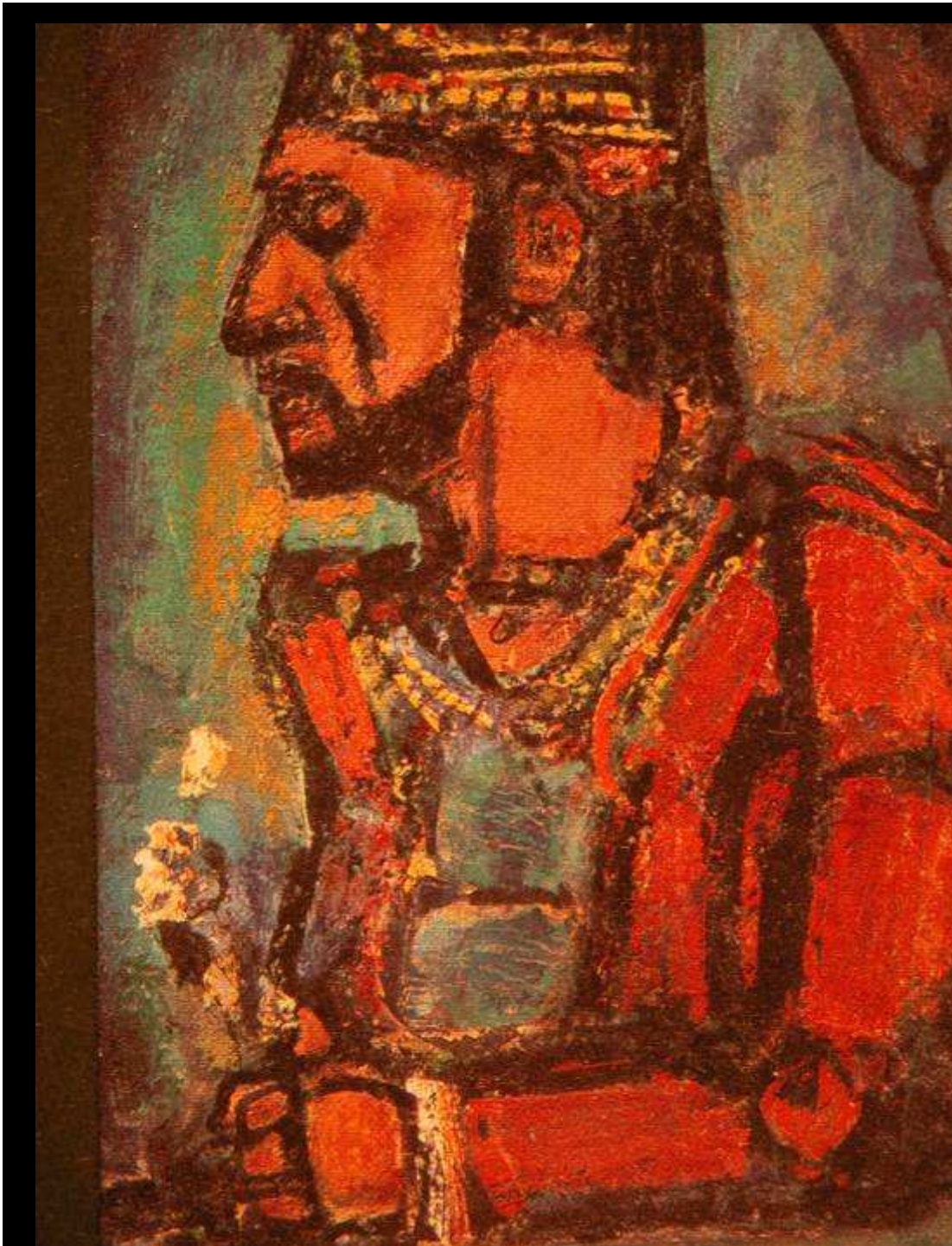

Kees van Dongen,
Autoportrét,
1905

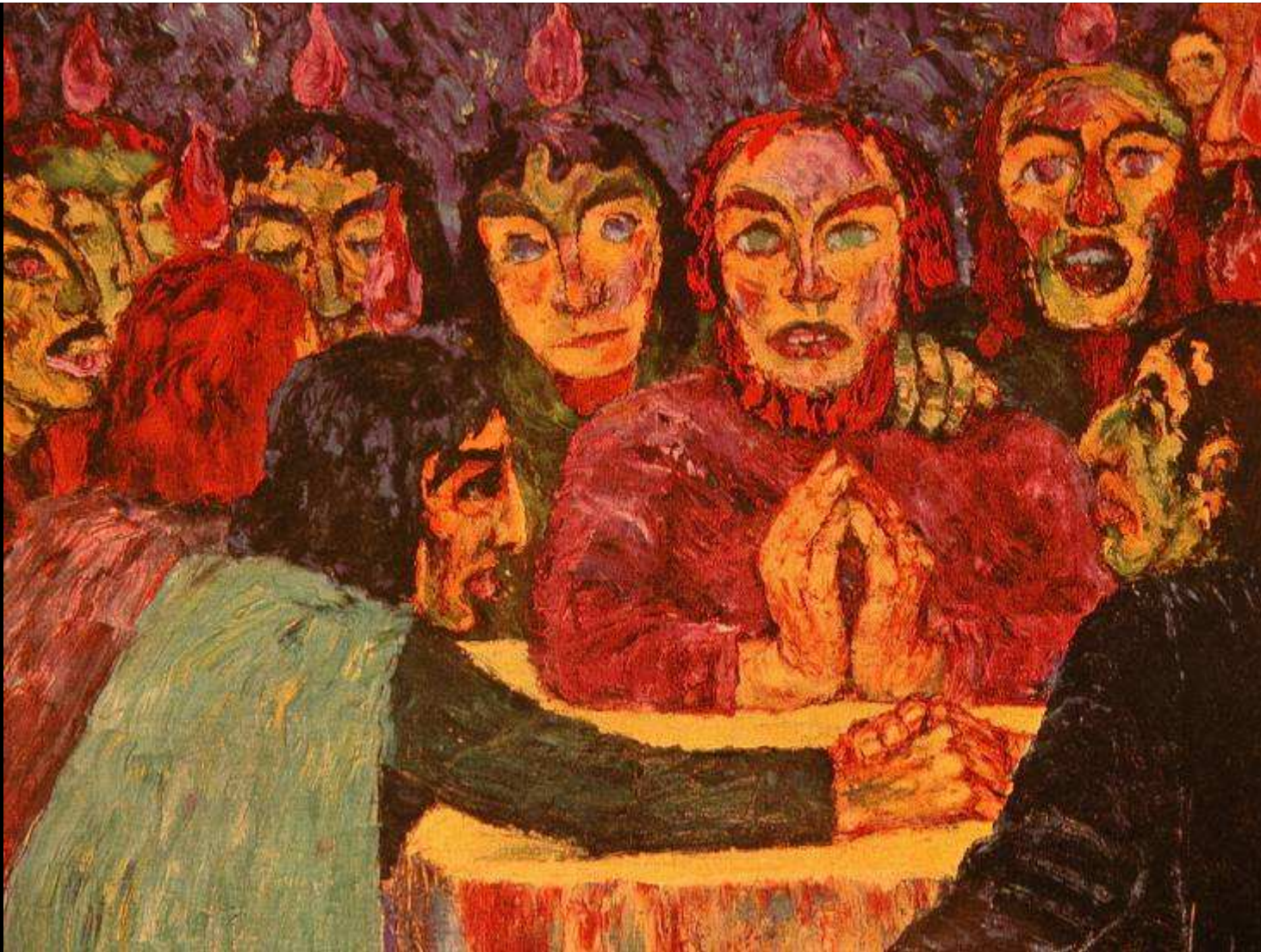

Kees van Dongen,
Femme fatale,
c. 1905

Georges Rouault,
Starý král,
1937

Emil Nolde, Letnice, 1909

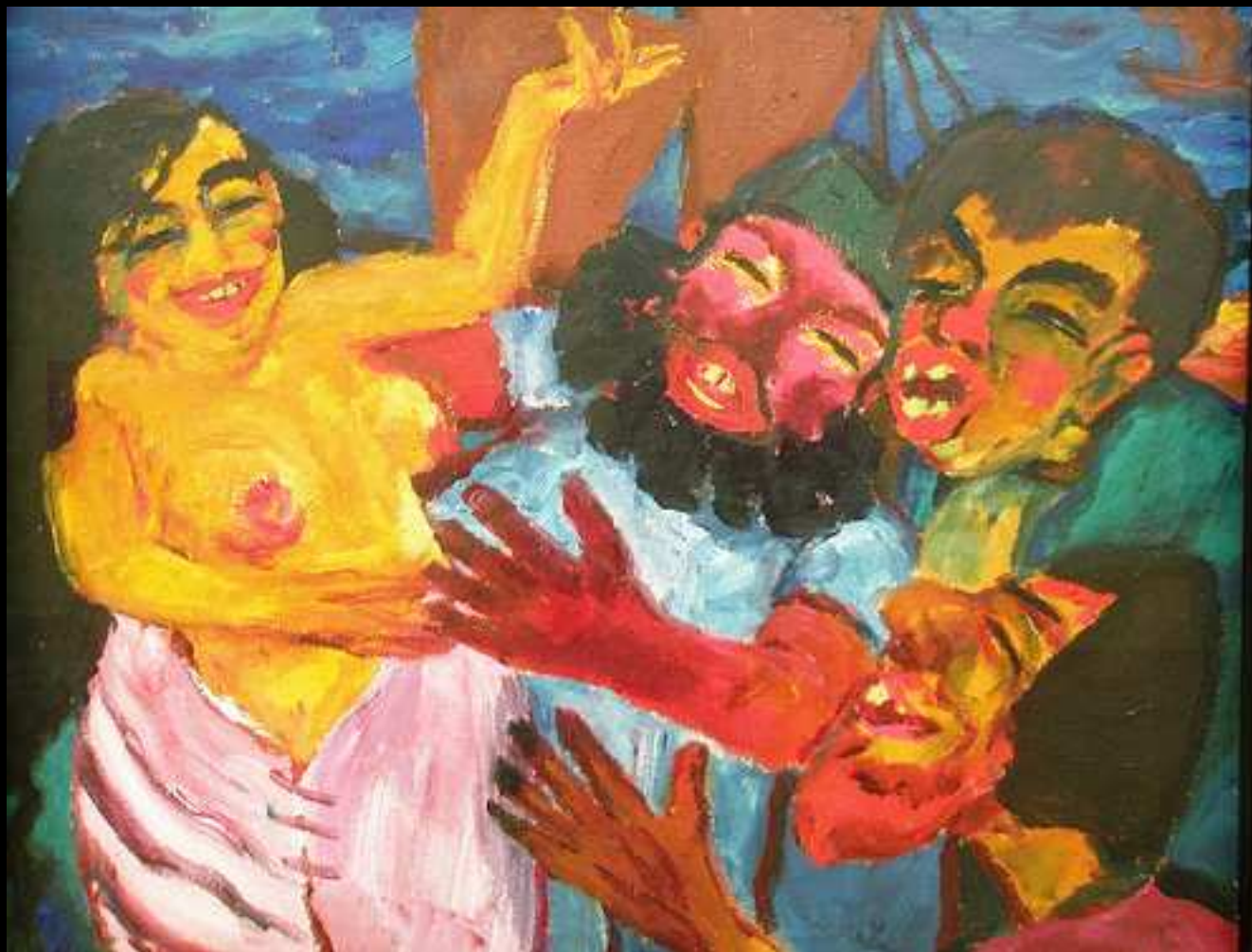

Emil Nolde, V kavárně, 1911

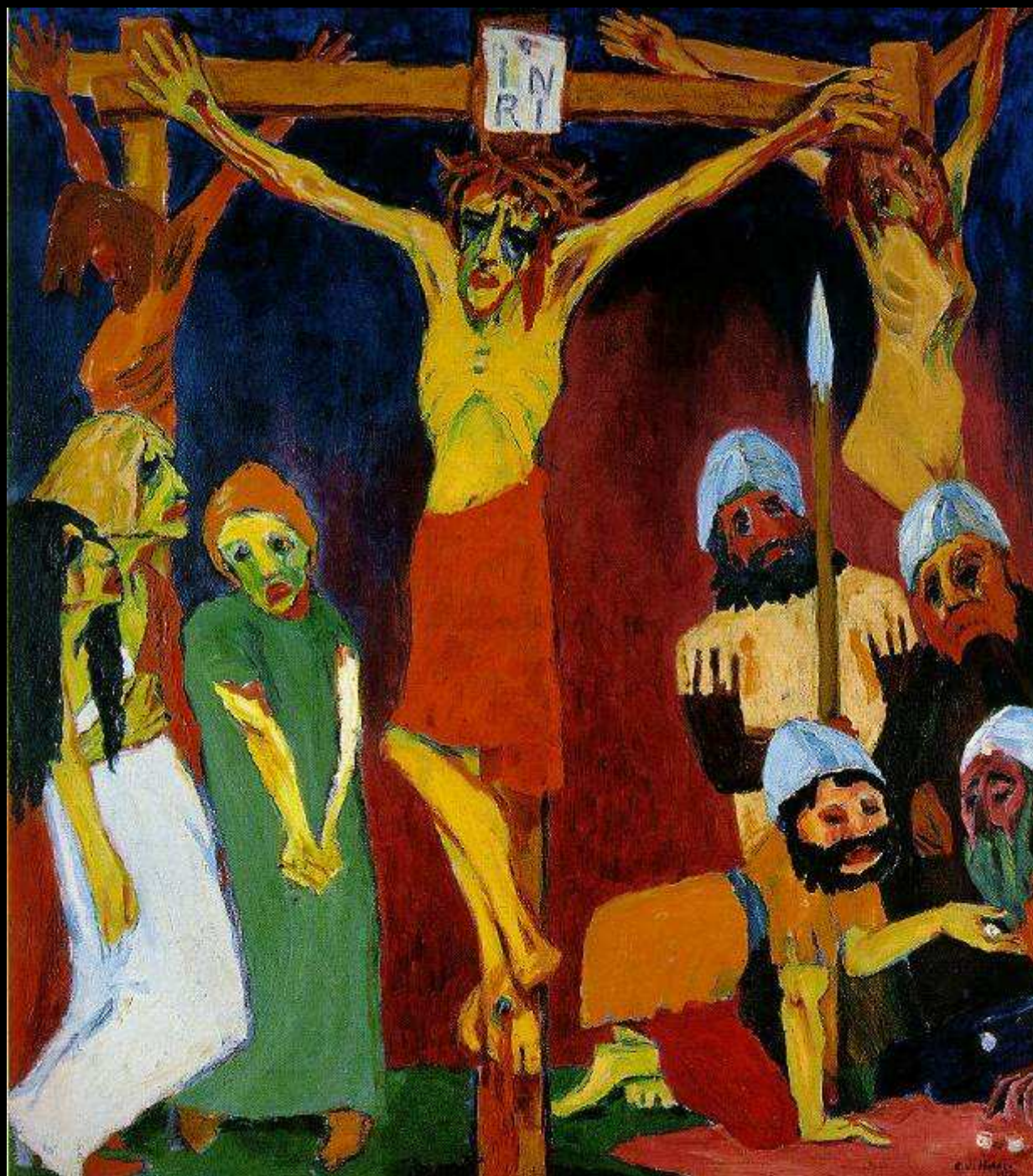

Emil Nolde Tanec kolem Zlatého telete 1910

Emil Nolde Sv. Marie Egyptská mezi hříšníky
1910

Emil Nolde
Ukřižování
1913

Emil Nolde Měsíční noc 1914

Ernst Ludwig
Kirchner,
V nevěstinci,
c.1911

Ernst Ludwig Kirchner,
Akt, 1910

Ernst
Ludwig
Kirchner,
Ženský
poloakt s
kloboukem
1911

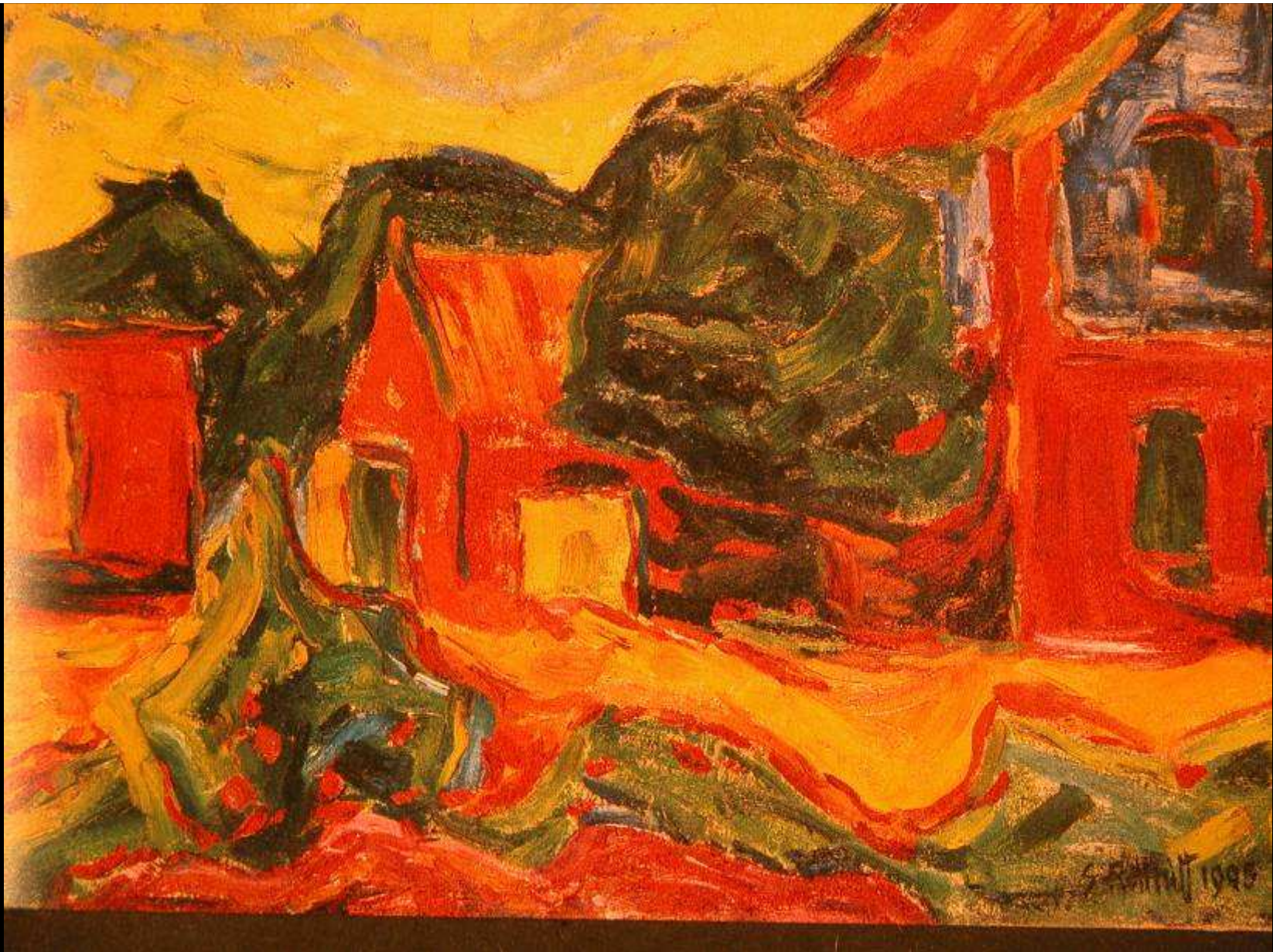
Ernst Ludwig Kirchner, Variété, 1912-1913

Ernst Ludwig
Kirchner,
Voják,
1915

Ernst Ludwig Kirchner,
Mužský akt
(Adam), 1923

Karl Schmidt-Rottluff, U nádraží, 1908

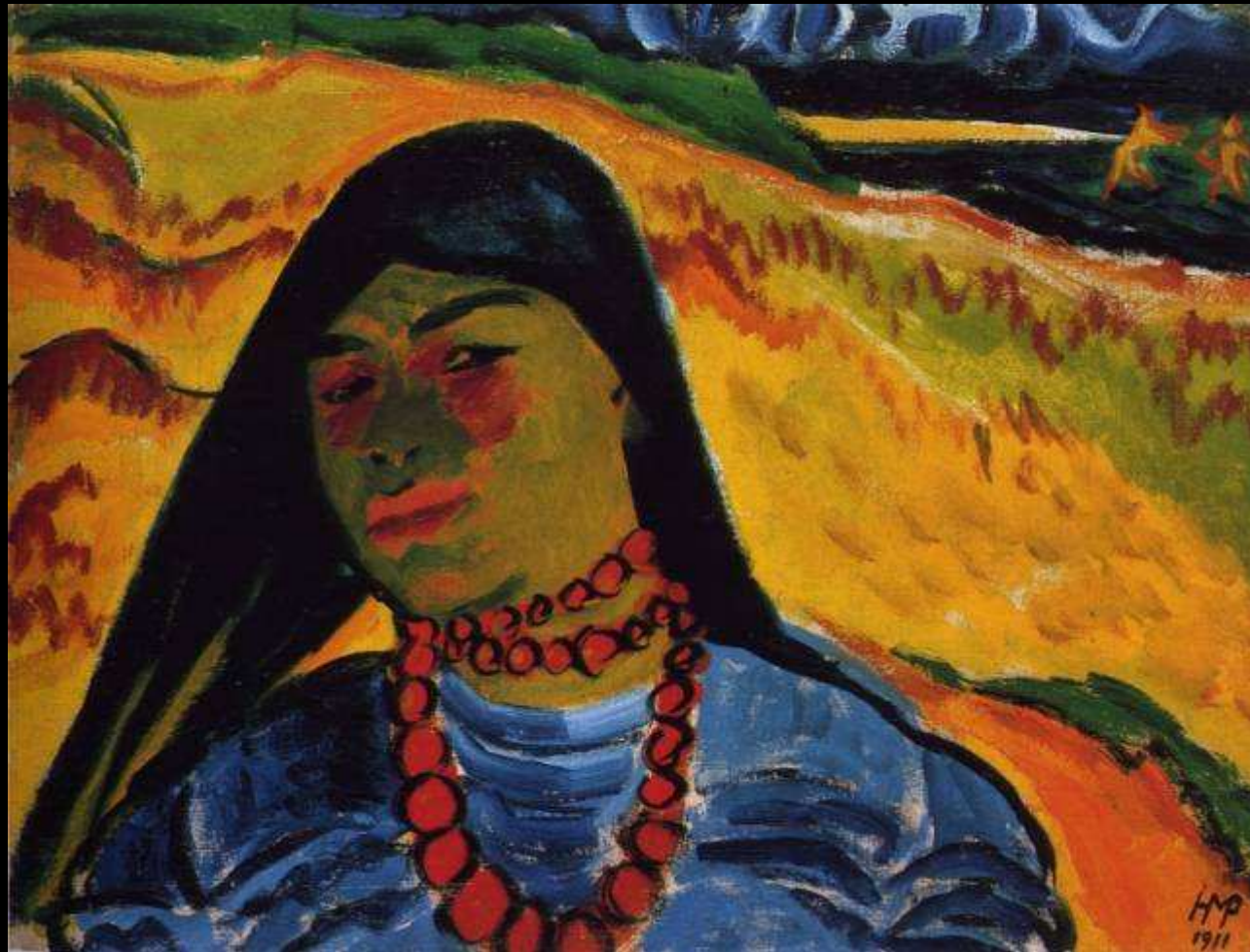
Max Pechstein

Zadní strana
almanachu

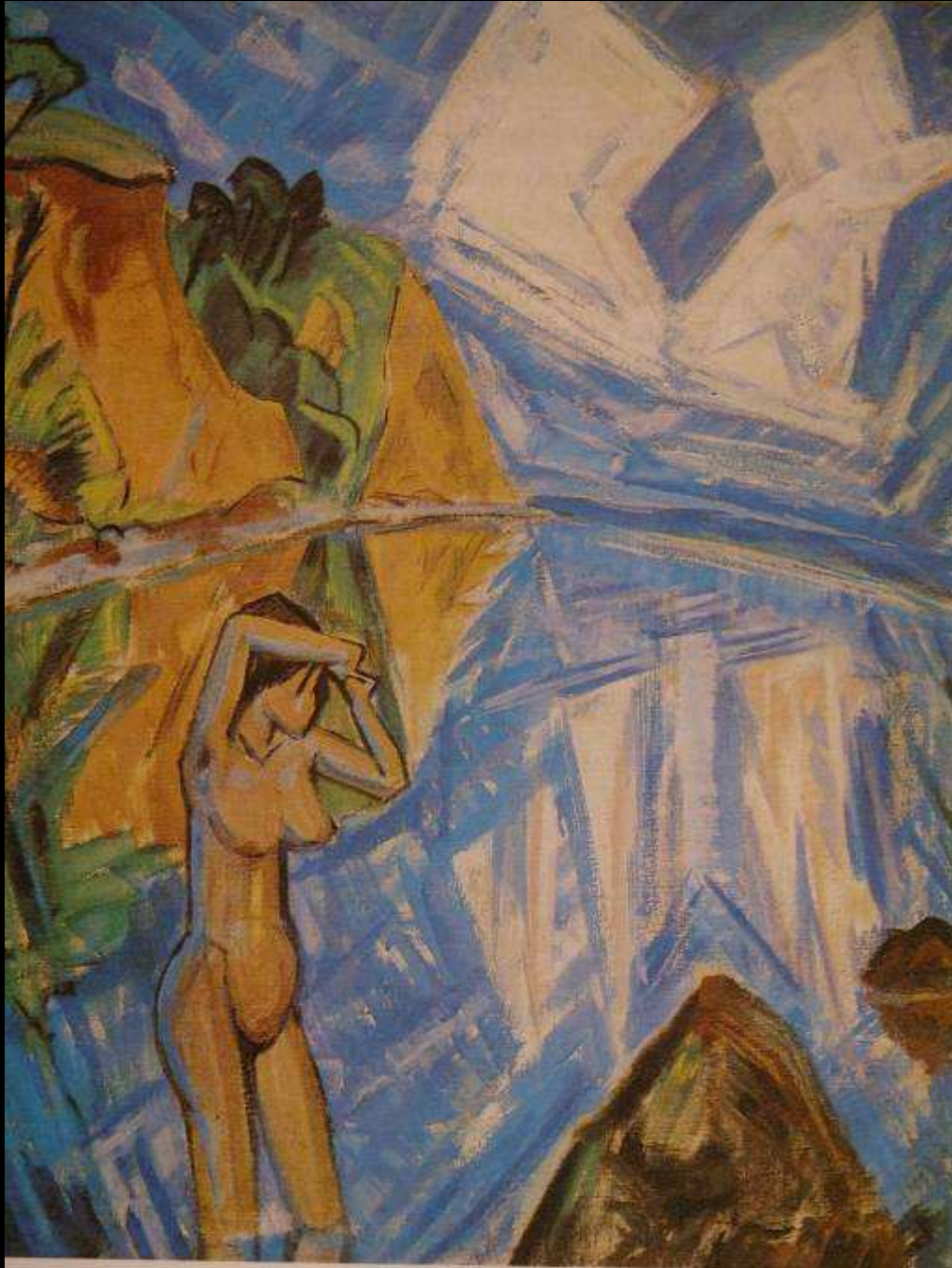
Almanach auf das
Jahr 1920

Max Pechstein Na pláži v Nidden 1911

Erich Heckel,
Skleněný den,
1913

Bruno Taut, Glashaus, 1912

Ludwig Meidner, Hořící město, 1913

Max Beckmann,
Vlastní
podobizna
s červenou
šálou, 1917

Max Beckmann, Berlínská
synagoga, 1919

Vasilij Kandinskij,
Mnichov-
Schwabing
s kostelem sv.
Uršuly, 1908

Vasilij Kandinskij, Arabové (Hřbitov), 1909

Vasilij Kandinskij,
Kostel
v Murnau, 1910

Vasilij Kandinskij, Improvizace 12 (Jezdec), 1910

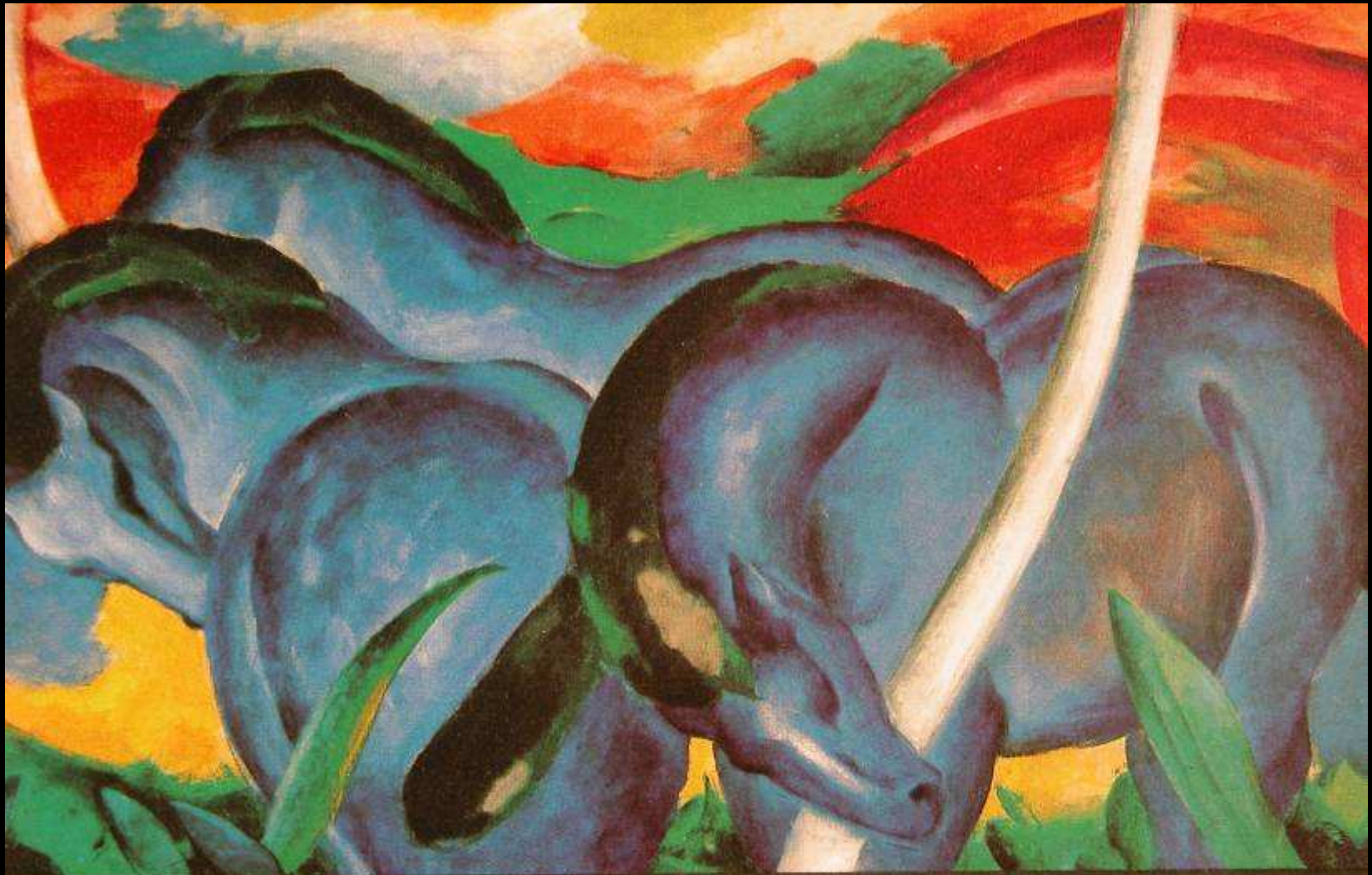

Vasilij
Kandinskij,
Snová
improvizace,
1913

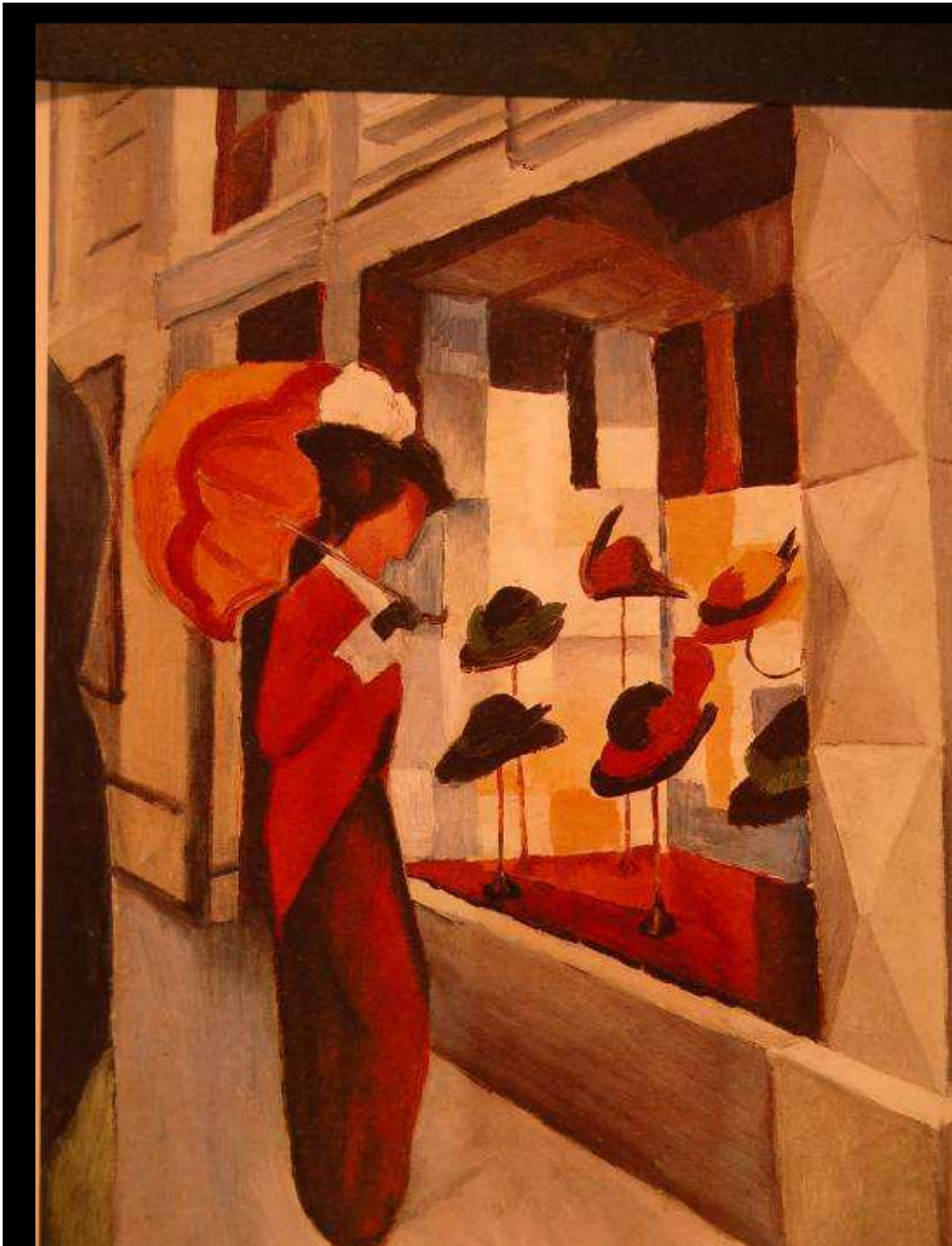
Vasilij Kandinskij,
Dva ovály
(Kompozice č.
218), 1919

Franz Marc, Velcí modří koně,
1911

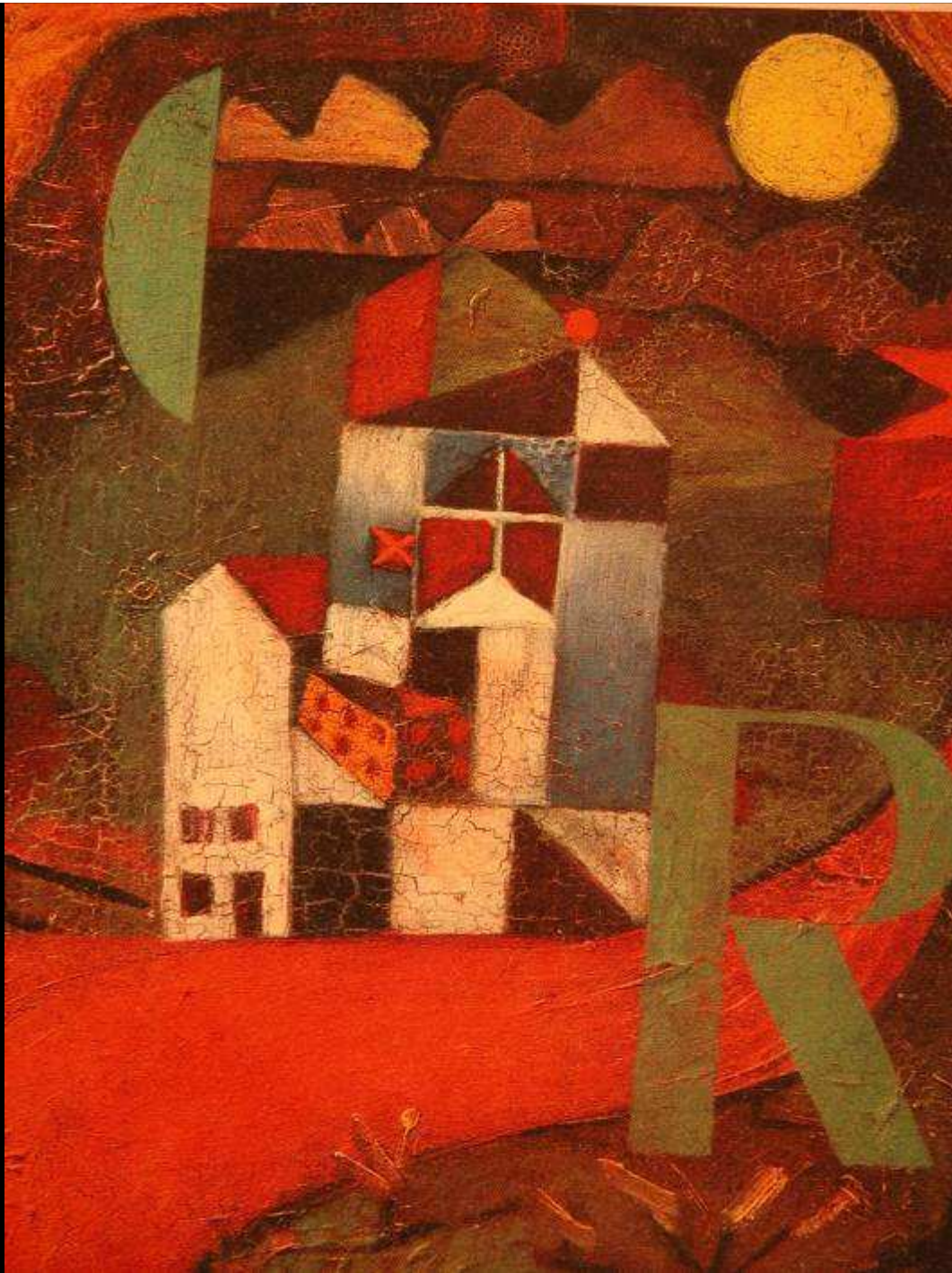

Franz Marc, Srný,
1911

August Macke,
Obchod
s klobouky,
1914

Paul Klee, Vila R,
1919

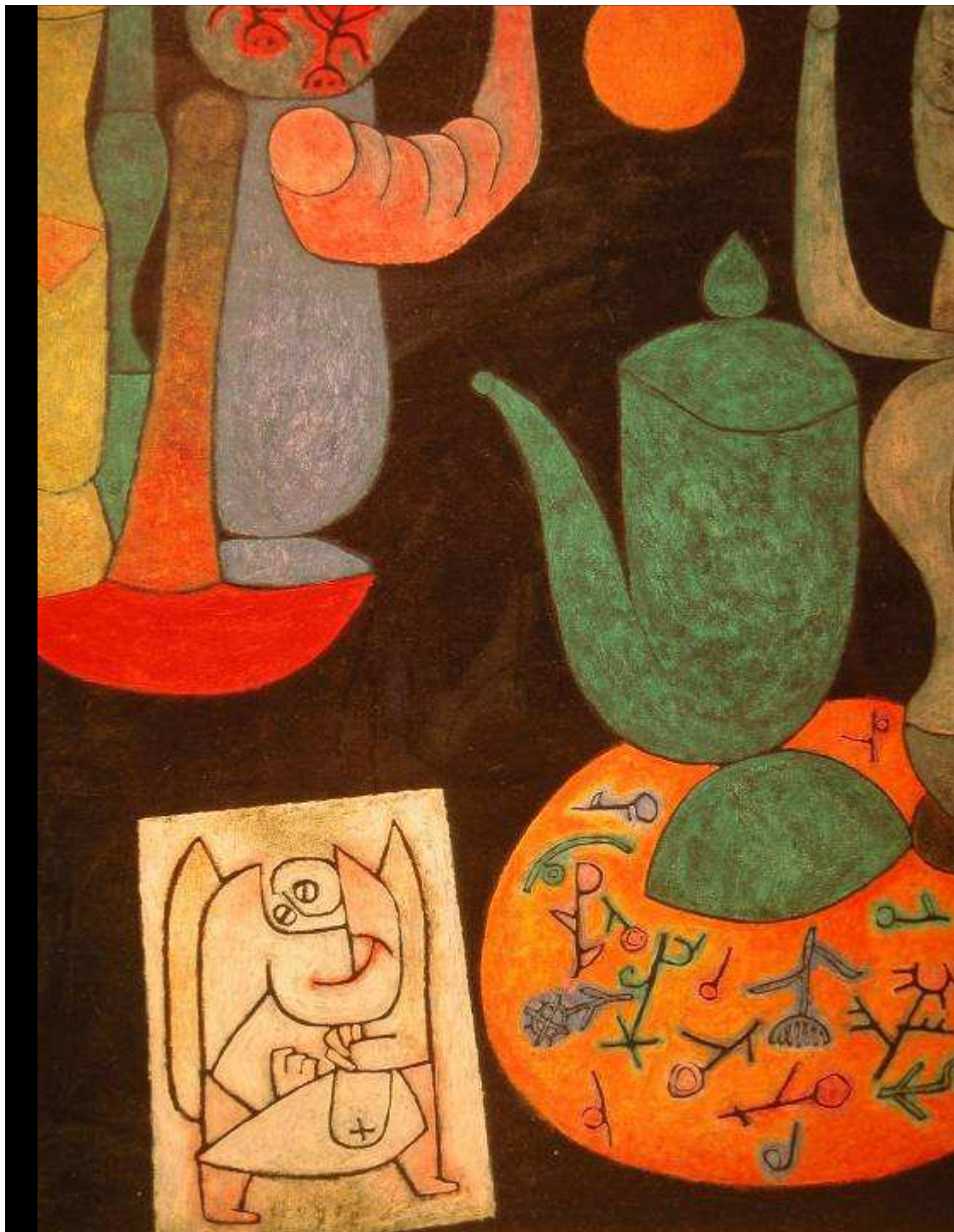

Paul Klee,
Senecio,
1922

Paul Klee, *Insula dulcamara*, 1938

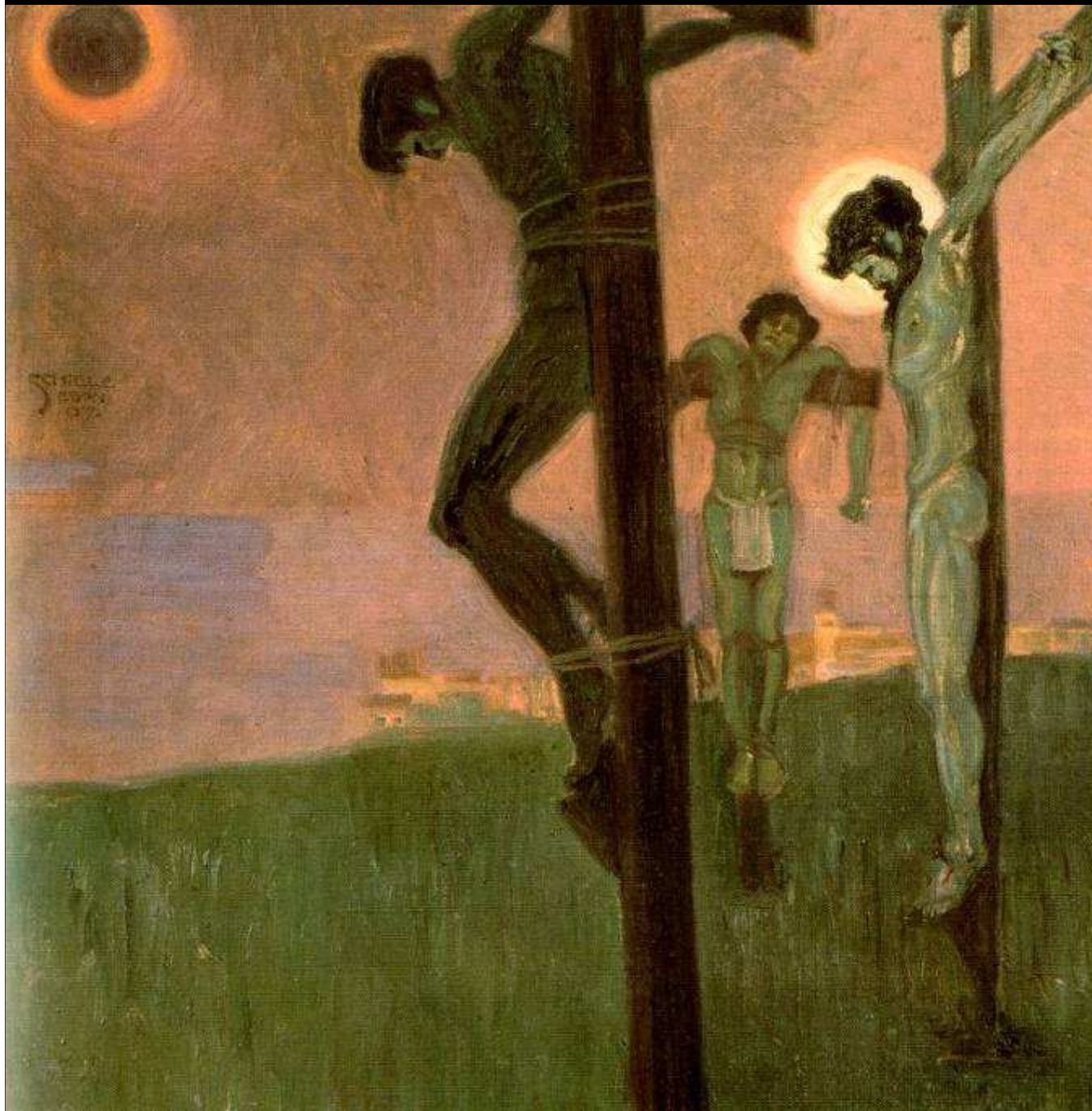

Paul Klee

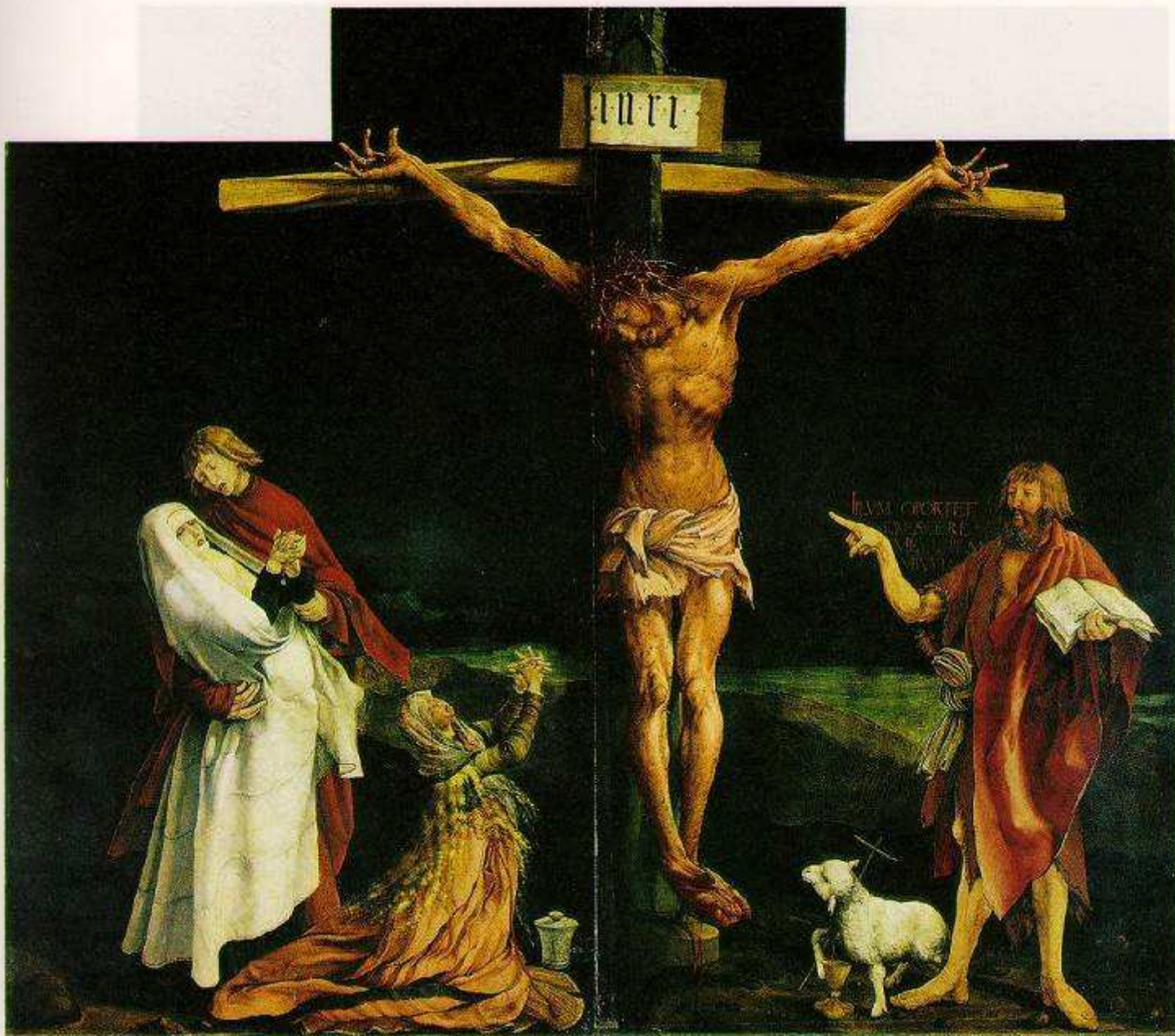
Bez názvu, 1940

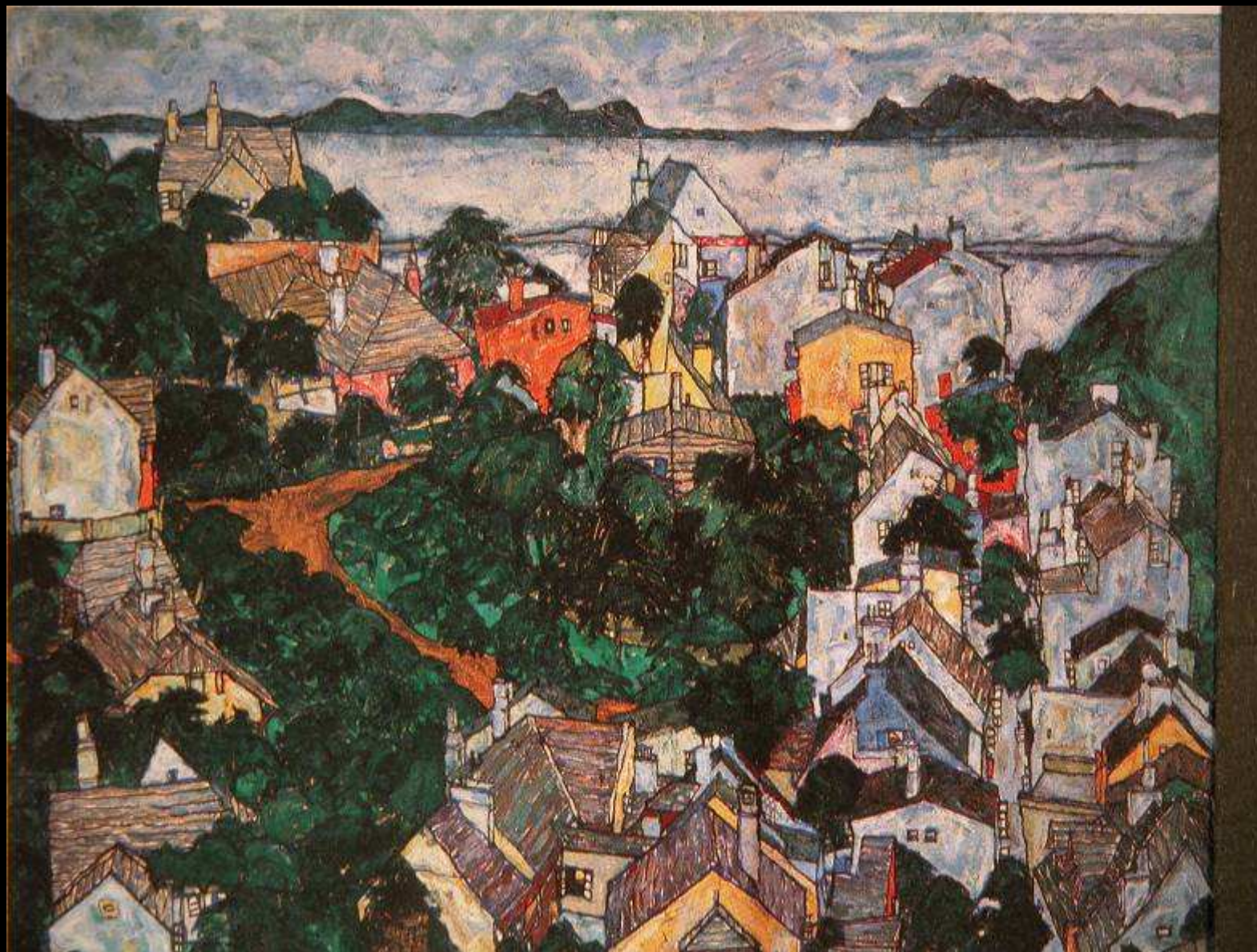
Oskar Kokoschka, Nevěsta větru, 1914

Egon
Schiele,
Ukřižování,
1907

Matthias Grunewald, Isenheimský oltář, c. 1515

Egon Schiele, Letní krajina (Český Krumlov), 1917

Egon Schiele, Domy u řeky, 1914

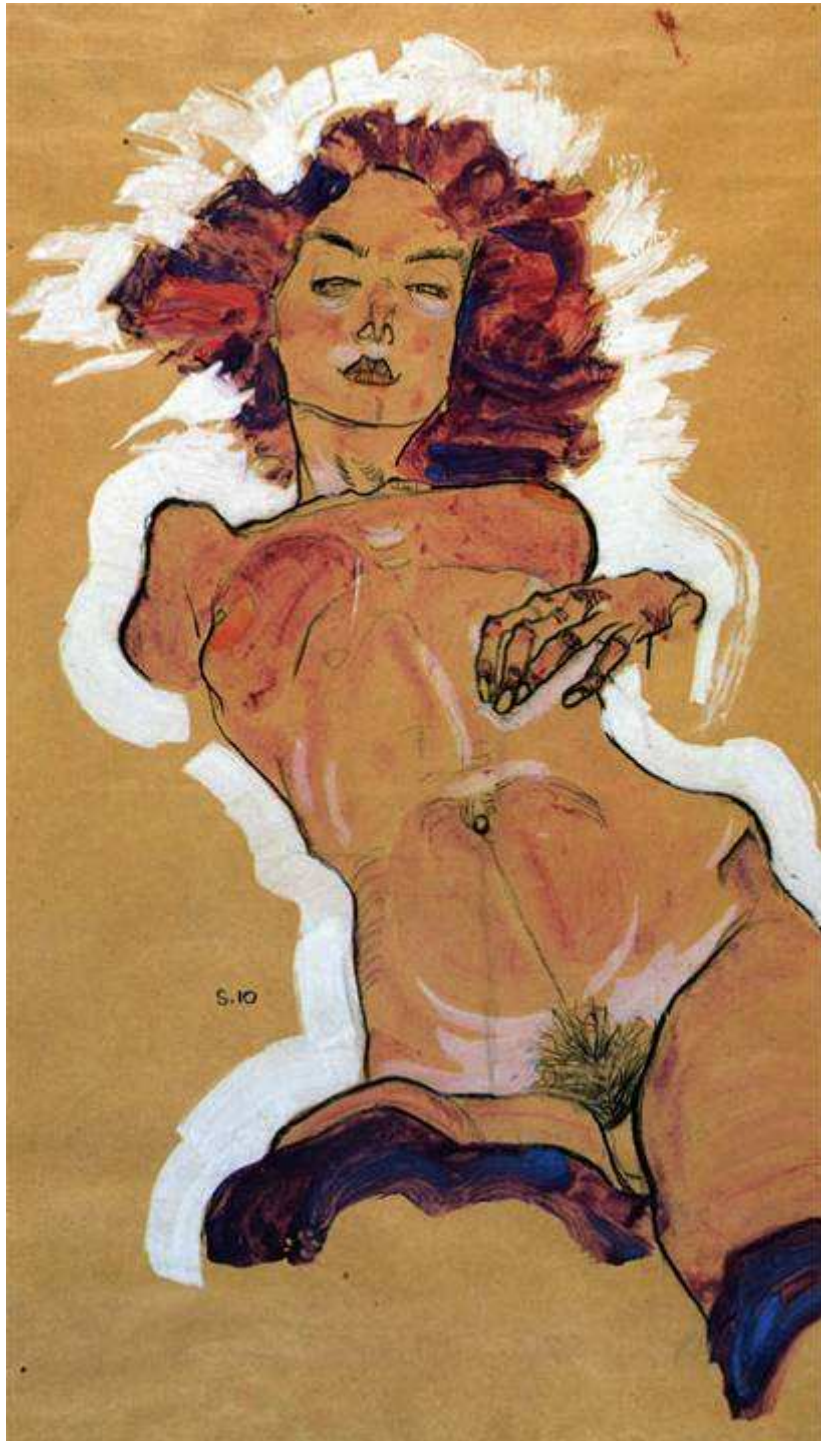
Egon Schiele, Obráčení (Konverze) 1912

Egon Schiele, Rodina, 1912

Egon Schiele, Dvě ženy, 1915

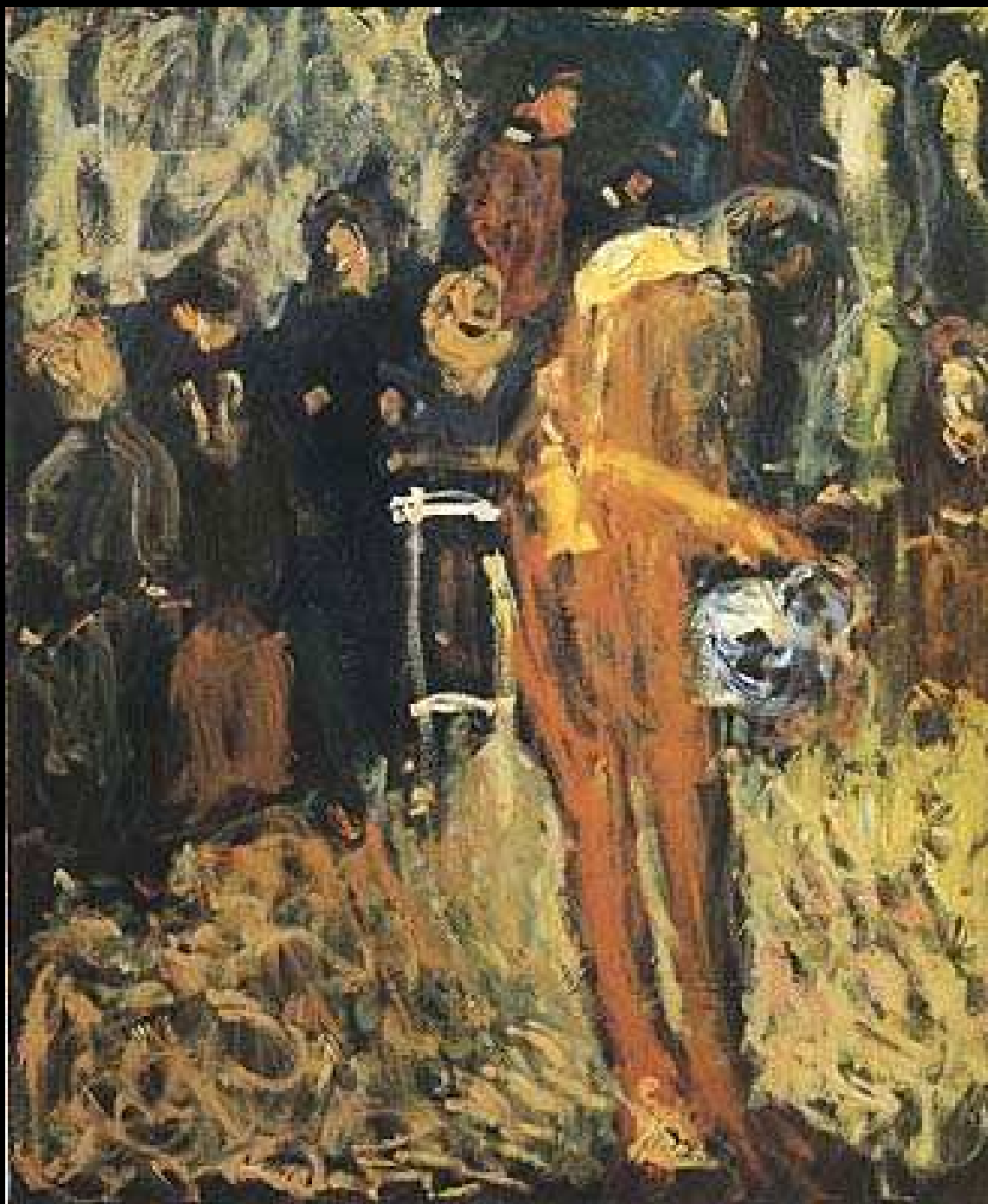
Egon Schiele, Akt, 1910

Egon Schiele, Žena, 1917

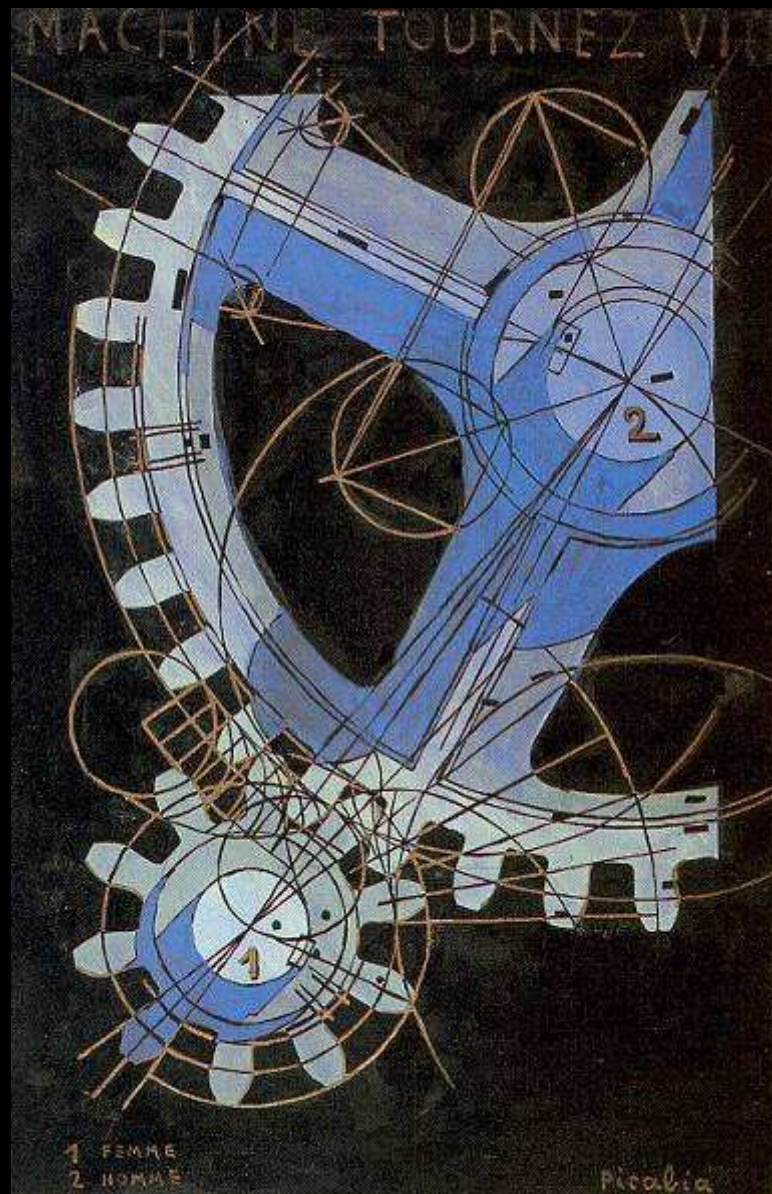

Richard Gerstl,
Autoportrét, 1908

Richard Gerstl,
Akt
v zahradě,
1908

Francis Picabia Stroj se točí rychle, 1917

Marcel Duchamp Fontána,
1917

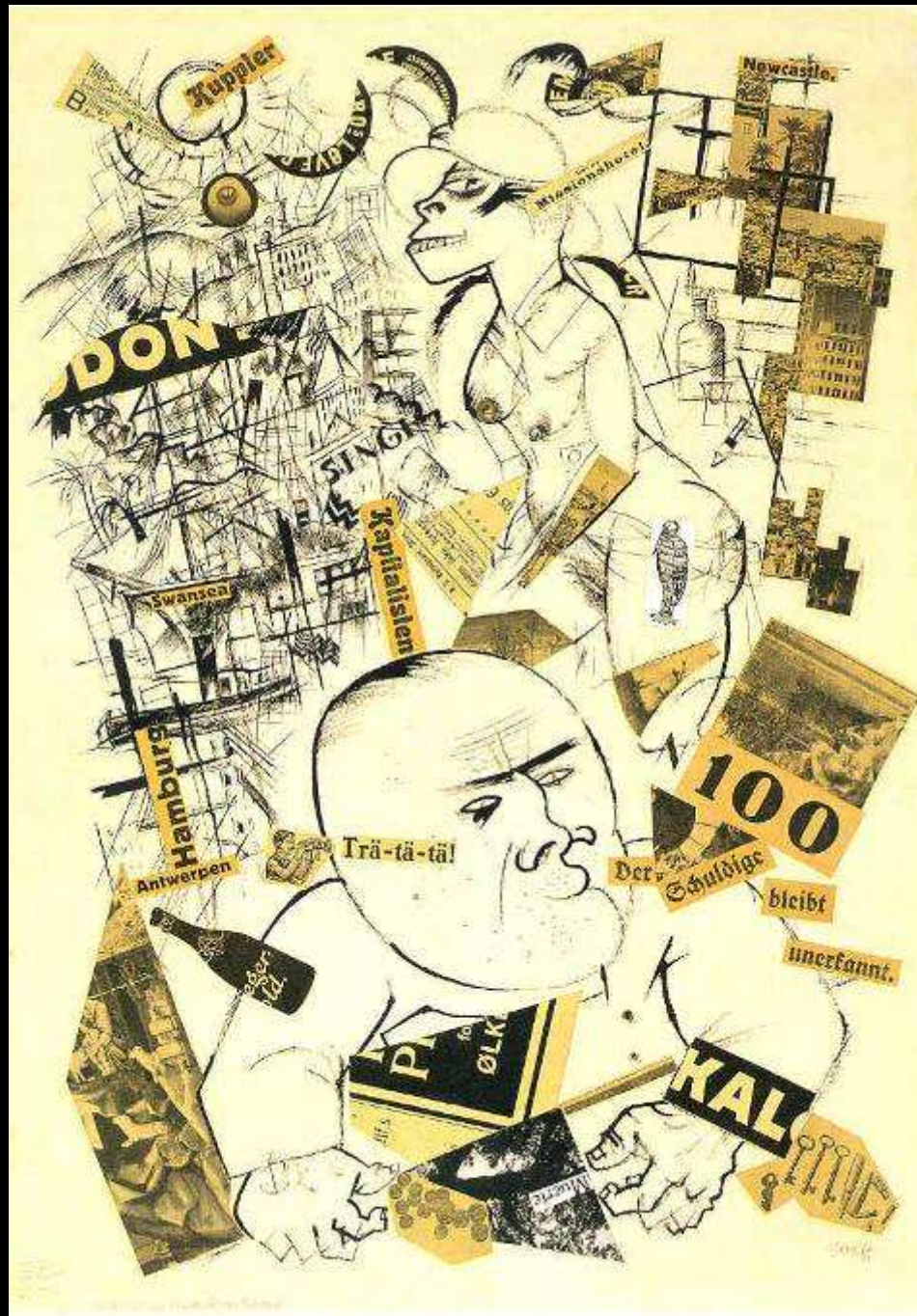

Georg Grosz,
Republikánské
automaty, 1919

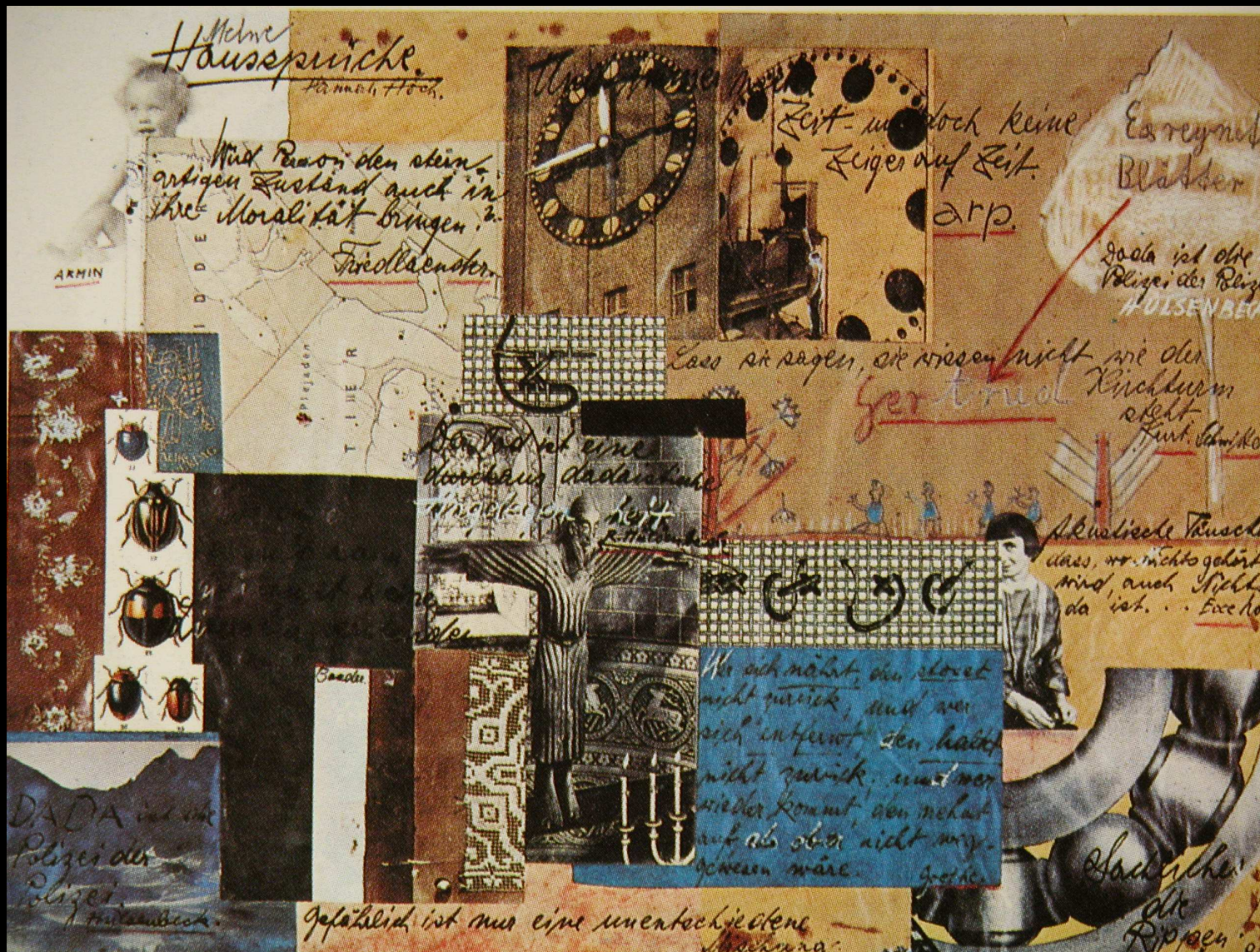
Georg Grosz,
"Daum si bere
svého
pedantického
automata Georga
v květnu 1920,
John Heartfiled
má z toho radost,
1920

Georg Grosz, Oběť společnosti, 1919

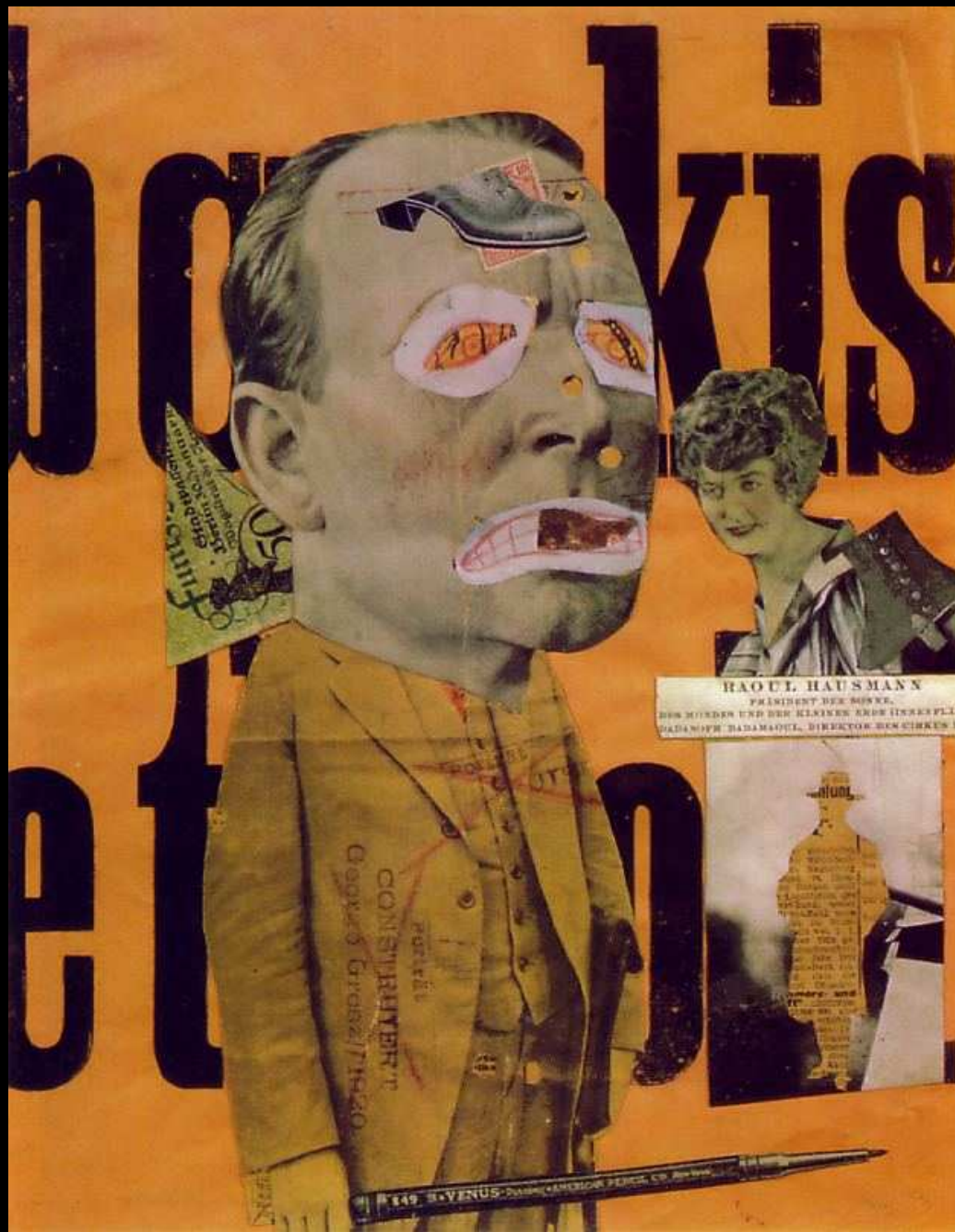

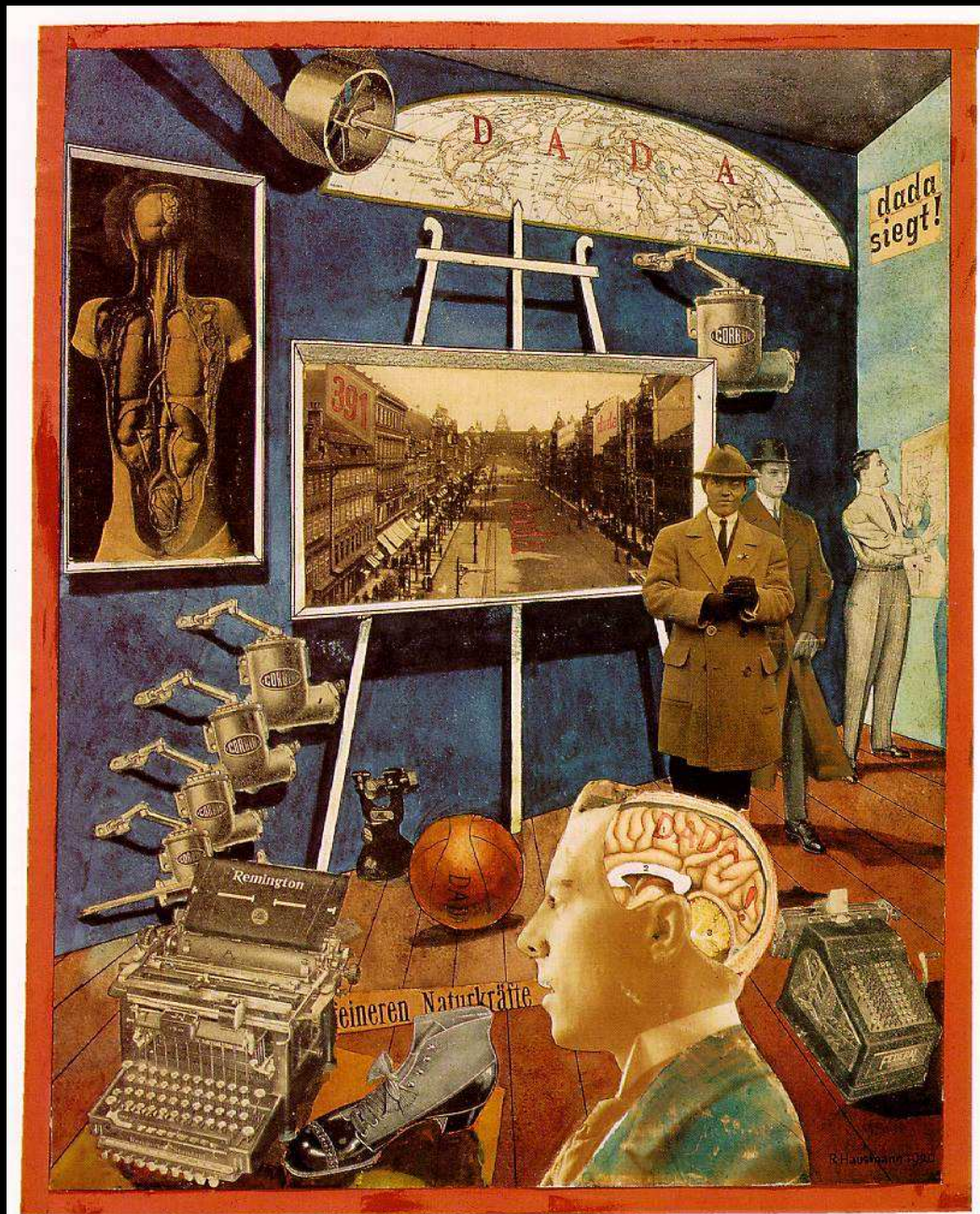
Johannes Baargeld,
Velké plasto-dio-
dada-drama, 1920

Hannah Höchová, Mé domácí průpovídky, 1922

Raoul
Hausmann,
Umělecký
kritik
1919-20

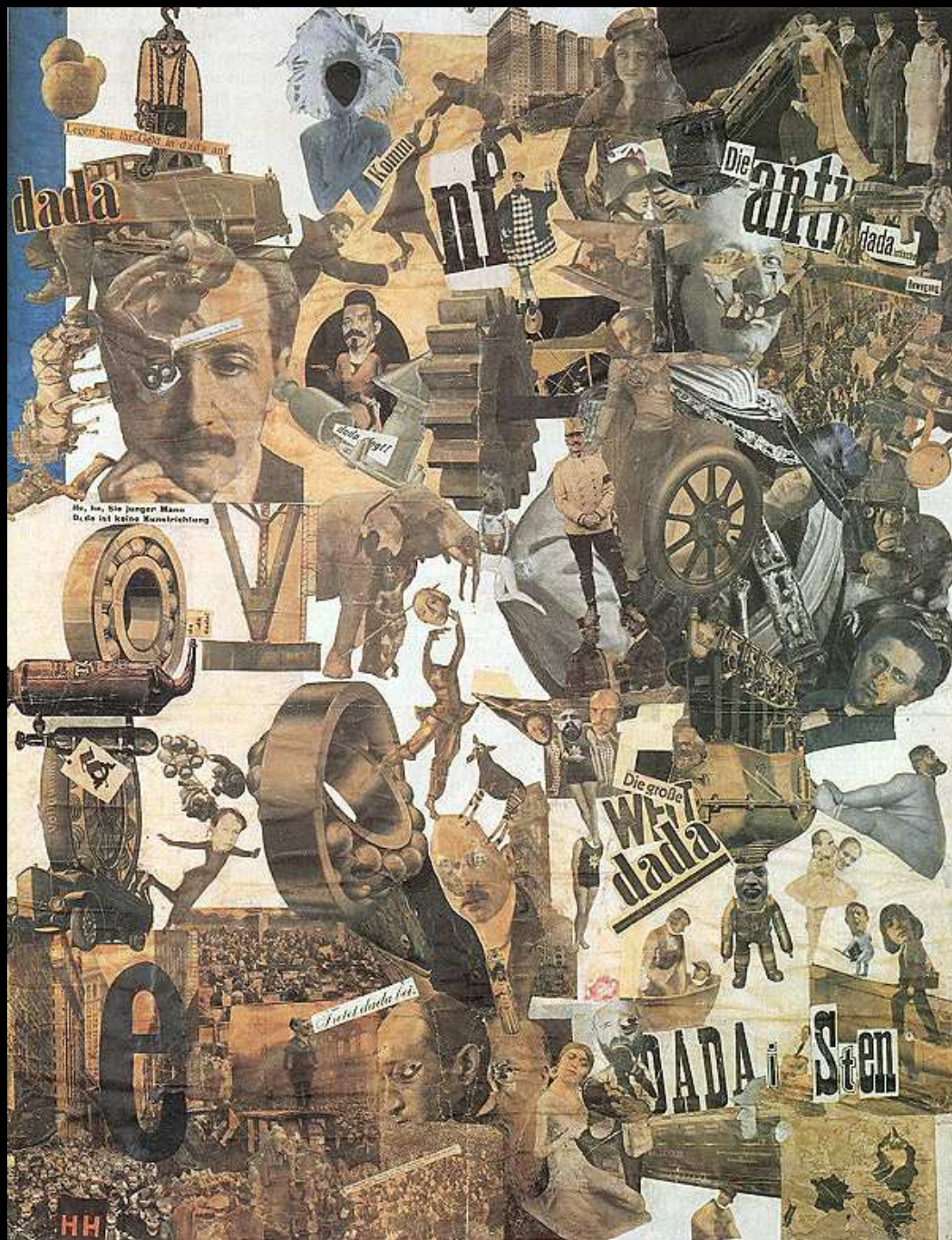

Raoul
Hausmann
Dada
vítězné,
1920

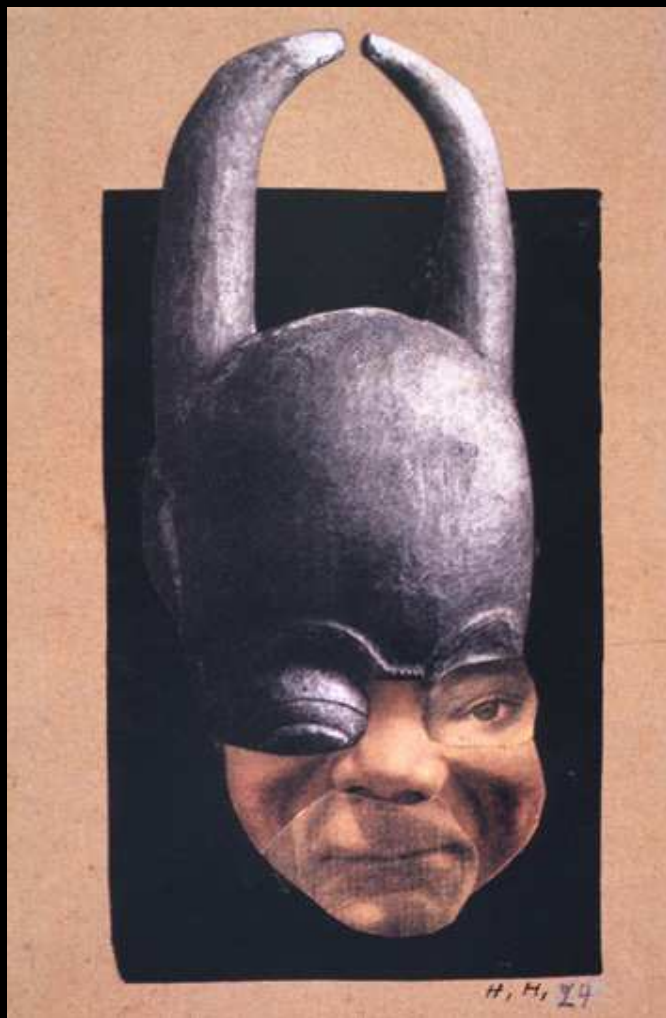
Raoul
Hausmann,
Mechanická
hlava (Duch
naší doby),
1920

Hannah Höchová,
Řez
dadaistickým
kuchyňským
nožem do
poslední
německé
výmarské
epochy pivního
panděra
1920

Hannah
Höchová,
Z etnografického
muzea, 1925

Hannah Höchová, Hlava, 1924 -
Pomník I., 1924

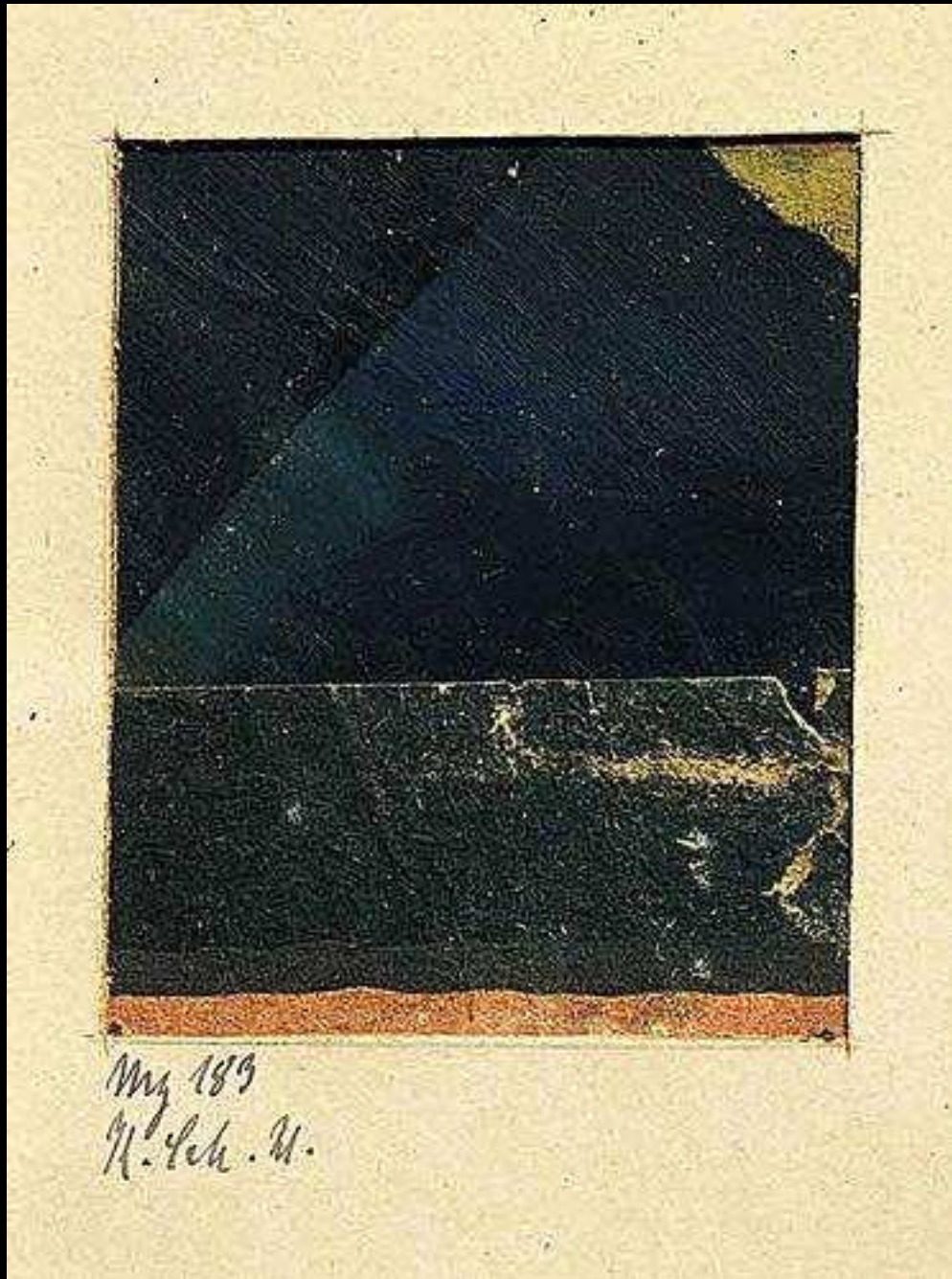
Hannah
Hochová,
Ze sbírek:
Z etnografického
muzea, 1930

Hannah Höchová,
Z etnografického
muzea, 1929

Hans Arp,
Asambláž, c.
1919

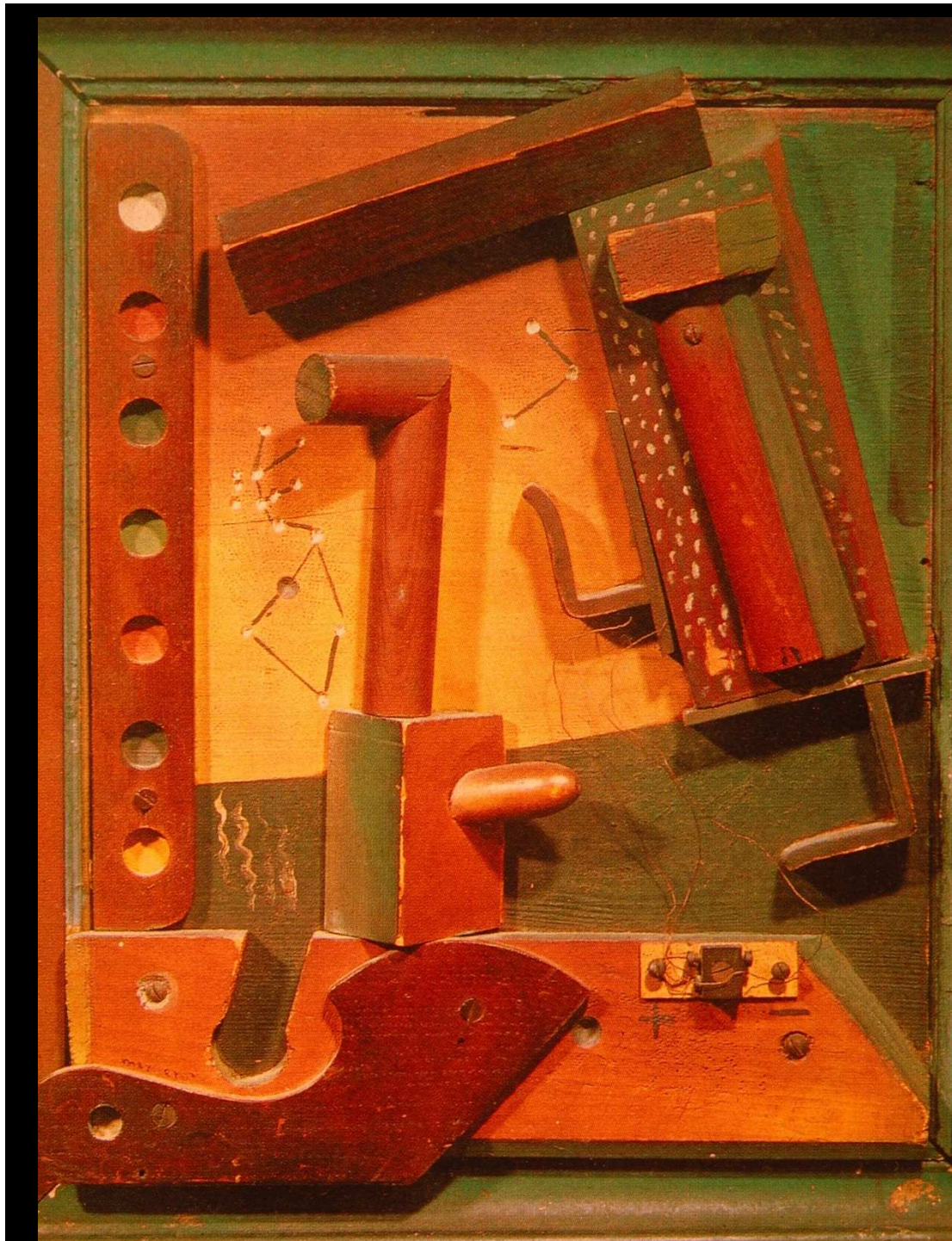
Kurt Schwitters,
Merz Bild 183,
1921

Merz 183
K. Schw. N.

Kurt Schwitters, Koláž, 1928

Max Ernst,
Plody dlouhé
zkušenosti,
1919

Kurt Schwitters,
Merzbild
Rosefett,
1918-1919

Umberto Boccioni Rostoucí město 1910

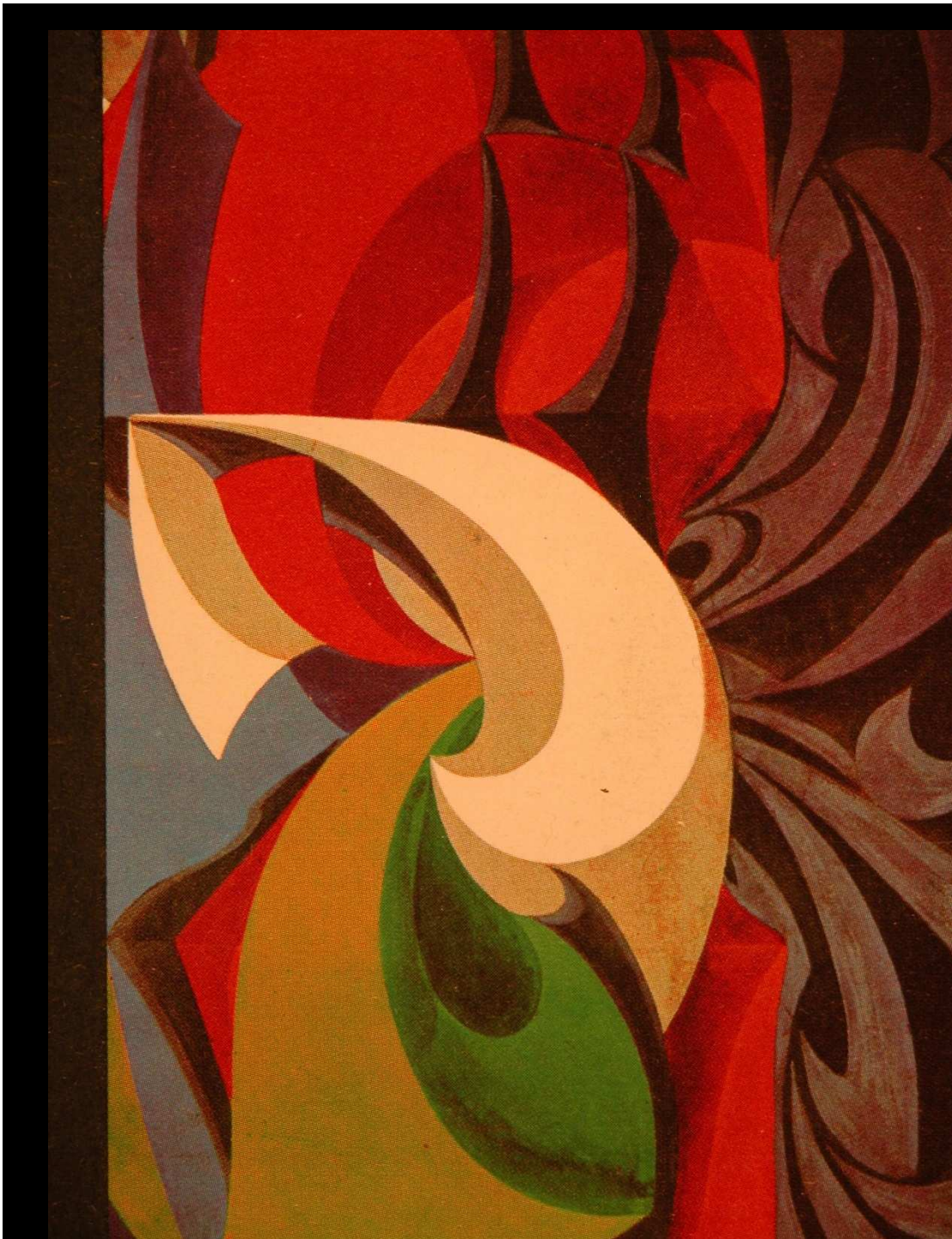

Luigi Russolo, *Dynamismus automobilu*, 1912-13

Luigi Russolo Revolta 1911

Giacomo Balla,
Forma křičí Ať žije
Itálie!, 1915

Giacomo Balla, Dynamičnost psa na vodítku, 1912

Umberto
Boccioni,
Hluk ulice
proniká do
domu,
1911

Umberto Boccioni

Jedinečné formy
kontinuity v
prostoru

1913

Antonio Sant'Elia Nové město (1912-1914)

